

สืบสานสายสัมพันธ์ อุบลราชธานีศรีวนาลัย : เชียงรุ่งแสนหวีฟ้า

พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล¹

ความนำเรื่อง

การศึกษาเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในอดีตนั้นยังอยู่ในขอบเขตจำกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของราชวงศ์เชียงรุ่งซึ่งมีถิ่นฐานในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนมีความสัมพันธ์อย่างไรกับเจ้านายเมืองอุบล ประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่ที่ชาวอุบลราชธานีรับทราบมักจะเริ่มต้นที่เจ้าพระวอ เจ้าพระตาเกิดความขัดแย้งกับกษัตริย์กรุงเวียงจันทร์จึงเกิดการสู้รบระหว่างทั้งสองเมือง จนกระทั่งพระปฐมวราชสุริยวงศ์² อพยพโยกย้ายไพร่พลมาตั้งเมืองที่ตองอูมั่ง ซึ่งเป็นจังหวัดอุบลราชธานีในปัจจุบัน

ดังนั้นการศึกษาความสัมพันธ์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ของราชวงศ์เชียงรุ่ง ที่นำวัฒนธรรมไทลื้อและวิทยาการต่าง ๆ มาพร้อมกับชาวนครเชียงรุ่งในจังหวัดอุบลราชธานี เช่น งานช่างไม้ สถาปัตยกรรมและการก่อสร้าง รวมทั้งหลักปรัชญาของพระพุทธศาสนา ความเชื่อประเพณี ซึ่งหลักฐานและร่องรอยของวิทยาการที่กล่าวมานี้ยังมีปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในปัจจุบัน แม้กระนั้นก็ตามเรื่องของราชวงศ์เชียงรุ่งในจังหวัดอุบลราชธานี นักประวัติศาสตร์และผู้สนใจก็ยังคงศึกษาสืบค้นน้อยนัก จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาอย่างกว้างขวาง และละเอียดลึกซึ้งเพื่อเปิดพรมแดนของการเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ที่สำคัญ ซึ่งมีความจำเป็นสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์และการเข้าถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์สืบไป

เป็นที่ทราบกันว่าตำนานเมืองอุบล ได้มีการกล่าวถึงการสืบเชื้อสายของเจ้าเมืองอุบล ว่า มาจาก เจ้านครเชียงรุ่ง³ แสนหวีฟ้า⁴ ของเจ้าปางคำ⁵ ซึ่งเป็นพระบิดาของเจ้าพระวอ เจ้าพระตา⁶ เหตุการณ์ได้เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2228 จีนฮ่อเข้าปล้นสะดมทรัพย์สิน ภายในนครเชียงรุ่งไม่สงบ วุ่นวายเจ้าปางคำ พระราชวงศ์ขึ้น

¹ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ วิทยาเขตอุบลราชธานี

² พระปฐมวราชสุริยวงศ์ (เจ้าคำผง) เป็นบุตรของเจ้าพระตาและนางบุคดี เป็นหลานปู่เจ้าปางคำ ราชวงศ์เชียงรุ่ง .<http://guideubon.com/news/view> สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2556.

³เชียงรุ่ง ในภาษาจีนเรียกว่า “จิ่งหง”(jinghong) มาจากเรื่องราวในพุทธตำนานของชาวไทลื้อที่ว่า เมื่อครั้งองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาโปรดสัตว์ถึงยังดินแดนริมฝั่งโขงของชาวไทลื้อแห่งนี้ ก็เป็นเวลาเข้าพอดิ จึงเรียกดินแดนแห่งนี้ว่า เชียงรุ่ง อันเป็นดินแดนที่พระพุทธศาสนาจะเจริญรุ่งเรืองสืบไปในอนาคต จึงเรียกว่า เชียงรุ่ง สืบมา.<http://th.wikipedia.org/wiki/เชียงรุ่ง> สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2556.

⁴ พ.ศ. 1827 จิงอยู่ภายใต้อำนาจของจีน แต่จีนก็ไม่ได้ปกครองเอง แต่แต่งตั้งกษัตริย์เชียงรุ่ง เป็นขุนนางปกครองแทน นโยบายนี้เดิมทีเรียก จี๋หมี่ จี้ แปลว่า ขลุ่ย (ครอบปาก) ม้า หมี่ แปลว่า เชือกสนตะพายวัว ต่อมาพัฒนาเป็น เซียนเว่ย เซียน แปลว่า ประกาศป่าวร้อง เว่ย แปลว่า ปลอบโยน ซึ่งหมายถึงตำแหน่งของเจ้าแสนหวีจึงหมายถึงผู้ที่ทำหน้าที่เกลี้ยกล่อมปลอบโยนราษฎรในปกครองให้อยู่ในอำนาจของจักรพรรดิจีน แต่สำนวนไทยเรียกว่า แสนหวี นั่นเอง.<http://www.bloggang.com/viewdiary> สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2556.

⁵เจ้าปางคำ ผู้ประพันธ์ สิบไซ หรือ สิบศิลป์ชัย เป็นวรรณกรรมที่นิยมกันมากในอาณาจักรล้านช้าง โดยมีเค้าโครงเรื่องมาจากปัญญาสาตกที่ประพันธ์ขึ้นในรัชสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช และสิบไซสำนวนของเจ้าปางคำก็ได้รับการยกย่องว่าเป็นวรรณกรรมชิ้นเอกชิ้นหนึ่งของล้านช้าง .th.wikipedia.org/wiki/เจ้าปางคำ สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2556.

⁶นักวิชาการประวัติศาสตร์ทางเวียงจันทน์ยืนยันว่าเจ้าพระตากับเจ้าพระวอเป็นบุคคลเดียวกัน มีพระนามว่าเจ้าพระวรพิทา หรือพระวอระพิตา.<http://kanchanapisek.or.th/kp8/ubn/ubn203.html> สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2556.

ผู้ใหญ่อังได้ชักชวนพระญาติ ไพร่พลเดินทางมาขอพึ่งพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช แห่งกรุงเวียงจันทน์ พระประยูรญาติฝ่ายพระมารดาซึ่งก็ได้ให้การต้อนรับเป็นอย่างดี โดยโปรดให้นำพระญาติ และไพร่พลที่ติดตามไปตั้งเมืองหนองบัวลุ่มภู นอกจากนั้นยังโปรดให้มีการเสกสมรสระหว่างเจ้านายจากนครเชียงรุ่งกับราชวงศ์ล้านช้าง เพื่อกระชับความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นของราชวงศ์ทั้งสอง รวมทั้งเกิดความไว้วางใจกัน จากความสัมพันธ์ที่เป็นพิเศษดังกล่าว ทำให้เมืองหนองบัวลุ่มภู⁷ อยู่ในฐานะพิเศษ คือ ไม่ต้องส่งส่วย เครื่องบรรณาการ และมีสิทธิสะสมไพร่พลอย่างเป็นอิสระ ไม่เป็นเมืองขึ้นของนครเวียงจันทน์ ซึ่งต่อมาเมื่อเมืองว่า “นครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน⁸” มีเมืองหน้าด่าน 4 เมือง คือ เมืองภูเขียว⁹ เมืองภูเวียง¹⁰ เมืองผ้าขาว¹¹ และเมืองพันนา¹² การปกครองภายในนครดังกล่าวจึงเป็นไปในฐานะประเทศราชมีภาษาพูด – ภาษาเขียนเป็นของตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการรักษาวัฒนธรรมและสิ่งที่สำคัญที่สุดนั่นคือความศรัทธาในพระพุทธศาสนาถึงแม้ว่าจะมีการอพยพโยกย้ายเมืองไปในที่ต่าง ๆ ในดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือในระยะเวลาหลายสิบปีก็ตาม

ดังนั้นการศึกษาสายสัมพันธ์ทางสายเลือดสองนครแห่งนี้ เพื่อแสดงให้เห็นว่าคงถึงเวลาที่จะต้องหันมาทบทวนอดีต ใส่ใจในรากเหง้าวัฒนธรรมดั้งเดิมสร้างจิตสำนึกเอาใจใส่รักษามรดกวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษสั่งสมมา เช่นงานช่างไม้ สถาปัตยกรรมและการก่อสร้าง รวมทั้งหลักปรัชญาของพระพุทธศาสนา ความเชื่อประเพณีต่าง ๆ รายละเอียดทั้งหมดจะนำเสนอให้ทราบไปตามลำดับต่อไป

ความสัมพันธ์ศิลปะล้านนา-เชียงรุ่ง-อุบลราชธานี

อาณาจักรล้านนา¹³ คือ ราชอาณาจักรของชาวไทยวนในอดีตที่ตั้งอยู่บริเวณภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ตลอดจนถึงสิบสองปันนา เช่น เมืองเชียงรุ่ง (จิ่งหง) มณฑลยูนนาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของพม่า ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำสาละวิน ซึ่งมีเมืองเชียงตุงเป็นเมืองเอก ฝั่งตะวันตกแม่น้ำสาละวิน มีเมืองนายนเป็นเมืองเอก และ 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน โดยมีเมืองเชียงใหม่ เป็นราชธานี มีภาษา ตัวหนังสือ วัฒนธรรม และประเพณีเป็นของตนเอง

ต่อมาถูกปกครองในฐานะรัฐบรรณาการของอาณาจักรตองอู อาณาจักรอยุธยา และอาณาจักรอังวะ จนสิ้นฐานะอาณาจักร กลายเป็นเมืองส่วนหนึ่งของอาณาจักรอังวะในราชวงศ์นยงยาน ไปในที่สุด ส่วนทางด้านงานศิลปกรรมล้านนา โดยอารยธรรมส่วนใหญ่ได้ถูกส่งต่อมาจากอาณาจักรทริภุญไชย¹⁴ ซึ่งเป็นศูนย์กลางทาง

⁷ เดิมชื่อ จำปานคร จากนั้นเปลี่ยนชื่อตามผู้เข้ามาครอบครอง ดังนี้ นครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน เมืองกมฺุทธาสัย เมืองหนองบัวลุ่มภู อำเภอหนองบัวลำภู และจังหวัดหนองบัวลำภูในปัจจุบัน .th.wikipedia.org/wiki/จังหวัดหนองบัวลำภู สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2556.

⁸ พ.ศ.2310 กรุงเวียงจันทน์ได้ขอกำลังพม่าจากเมืองเชียงใหม่บุกตีจนต้องอพยพจากนครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน . http://kanchanapisek.or.th/kp8/ubn/ubn203.html สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2556.

⁹ ปัจจุบันอยู่ในเขตจังหวัดชัยภูมิ อ้างแล้ว สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2556.

¹⁰ ปัจจุบันอยู่ในเขตจังหวัดขอนแก่น อ้างแล้ว สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2556.

¹¹ ปัจจุบันอยู่ในเขตจังหวัดเลย อ้างแล้ว สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2556.

¹² ปัจจุบันอยู่ในเขตจังหวัดสกลนคร อ้างแล้ว สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2556.

¹³ http://th.wikipedia.org/wiki/อาณาจักรล้านนา สืบค้นเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2556.

¹⁴ http://www.antiqueofsiam.com/Knowledgepage.html สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2556.

ศาสนามาก่อน หลังจากนั้นพระยามังราย¹⁵ ได้สถาปนา นพบุรีศรีนครพิงค์ (จังหวัดเชียงใหม่) ขึ้นเป็นราชธานี ดังนั้น ในยุคแรกจึงได้มีการรับเอาศิลปะหรือภูมิปัญญาบางส่วน อีกทั้งยังได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะพม่าแบบ พุกาม ซึ่งเจริญรุ่งเรืองอยู่ที่ประเทศพม่าในขณะนั้น เริ่มจากพญามังรายได้ยกทัพไปยังอาณาจักรพุกาม และได้ ขอช่างฝีมือในด้านต่าง ๆ เพื่อมาช่วยฝึกฝนความชำนาญให้แก่ช่างล้านนา ดังจะเห็นได้จากปูนปั้น ดินเผาแบบ พุกาม รวมไปถึงศิลปะอินเดีย แบบปาละ ที่ผ่านศิลปะแบบพุกามเข้ามามีอิทธิพลกับศิลปะแบบล้านนา จาก ความสัมพันธ์ทางเครือญาติของกษัตริย์ทั้งสองอาณาจักรทำให้การแลกเปลี่ยนทางด้านศิลปวัฒนธรรมระหว่าง อาณาจักรล้านนา และอาณาจักรเชียงรุ่งจึงมีความคล้ายคลึงกัน

เมื่อผู้เขียนศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของอาณาจักรเชียงรุ่ง¹⁶ โดยสรุปแล้วพบว่าเป็นอาณาจักรที่ สงบเงียบ น่ายุ่ มีความเจริญทางศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาที่รุ่งเรือง อาณาจักรเชียงรุ่งนั้นมีจริง ๆ แต่ ปัจจุบันถูกคอมมิวนิสต์จีนกลืนไปแล้ว ในช่วงพ.ศ.2505 จีนส่งทหารลงมายึดครองได้ทำลายศิลปวัตถุทั้งหมด เป็นยุคของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และการปฏิวัติวัฒนธรรมจีน พระพุทธศาสนาในสิบสองปันนาได้ถูก ทำลายวัดกลายเป็นสถานที่เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ ฐานองค์พระกลายเป็นเวทีการแสดงไม่มีใครกล้าทำกิจกรรมทาง ศาสนาในวัด พระถูกจับสึกพระบางรูปต้องปลีควิวอกไปอยู่ตามป่า พระพุทธศาสนาในสิบสองปันนา เพิ่งกลับมา พ้นฟูใหม่หลัง 2519 ดังที่แสดงในภาพประกอบ 1 ในระหว่างการปฏิวัติพุทธศิลปะบางส่วนถูกนำหินเข้ามา ประเทศไทย โดยเฉพาะพระพุทธรูปสมัยเชียงรุ่ง เป็นศิลปพุทธศิลป์ ที่อลังการ สวยงาม ซึ่งผู้เขียนเองก็ไม่เคย เห็นมาก่อน เมื่อเห็นจึงรู้ถึงความเจริญของพระพุทธศาสนาที่มีมาก่อนอาณาจักรล้านนา ซึ่งพระพุทธรูปและ พระเครื่องที่มีอายุมากกว่า 700 ปีดังแสดงในภาพประกอบ 2 จะเห็นถึงความคล้ายคลึงของศิลปะของทั้งสอง เมืองว่ามีความสัมพันธ์มาแต่เก่าก่อนเป็นแน่แท้

ภาพประกอบ 1 พระพุทธศาสนาในสิบสองปันนา ยุคของการปฏิวัติวัฒนธรรมจีน

¹⁵พญามังราย (พ.ศ. 1782—1854) เป็นพระมหากษัตริย์ไทยฝ่ายเหนือ พระองค์เป็นพระราชโอรสของลาวเมง พระมหากษัตริย์แห่งหิรัญ นครเงินยางเชียงราว กับนางเทพคำขาย ราชธิดาของท้าวรุ่งแก่นชาย พระมหากษัตริย์แห่งเมืองเชียงรุ่งสิบสองพันนา เสวยราชย์เป็น พระมหากษัตริย์ลำดับที่ 25 แห่งหิรัญนครเงินยางเชียงราวเมื่อ พ.ศ. 1804 และต่อมาทรงสร้างอาณาจักรล้านนาเมื่อ พ.ศ. 1839 จึงเป็นปฐม กษัตริย์แห่งอาณาจักรดังกล่าวด้วย สืบค้นจาก <http://th.wikipedia.org/wiki/พญามังราย> เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2556.

¹⁶ไทเผ่าลื้อ ไทเผ่านี้ เป็นเผ่าที่เป็นมารดาของพญาเม็งราย กล่าวคือ พญาเม็งรายนั้นเป็นหลานของเจ้าเมืองสิบสองพันนา. www.chiangmai-thailand.net/king/king.htm สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2556.

ภาพประกอบ 2 พระพุทธรูปศิลปะเชียงรุ่ง¹⁷ เปรียบเทียบพระพุทธรูปองค์เงิน¹⁸(องค์ขวา) วัดปากน้ำ
อ.เมือง จ.อุบลราชธานี และพระพุทธรูป(องค์ซ้าย)ที่ถูกนำมาสิบสองปันนา

จากภาพประกอบ 2 จะเห็นว่าศิลปวัฒนธรรมสามารถสืบค้นจากหลักฐานทางด้านพุทธศิลปะ ซึ่งพบว่าไถลื้อในประเทศไทย พื้นเพดั้งเดิมล้วนแต่อพยพหรือถูกกวาดต้อนมาจากดินแดนสิบสองปันนาทั้งสิ้น ดินแดนแถบนี้ถือว่าเป็นเขตกันชน เพราะอยู่ติดกับประเทศพม่าและจีน ช่วงที่ประเทศพมามีอำนาจมาก สิบสองปันนาก็เป็นเมืองขึ้นของพม่า บางช่วงไทยมีอำนาจจลาจลซึ่งก็ต้องหันกลับมาสวามิภักดิ์อยู่กับไทย เพราะมีภาษาและวัฒนธรรมเดียวกัน การเคลื่อนย้ายผู้คนในดินแดนแถบนี้จึงเป็นไปตามชั่วอำนาจของแต่ละยุคสมัยนั่นเอง นอกจากการศึกษาพุทธศิลปะพระพุทธรูปสมัยเชียงรุ่งแล้ว ยังพบว่าสถาปัตยกรรมการก่อสร้างของชาวไตลื้อมักนิยมปลูกบ้านเรือนบนที่ราบลุ่มใกล้แหล่งแม่น้ำ อย่างที่ชาวไตลื้อ เดิมมีถิ่นที่อยู่บริเวณหัวน้ำของ (น้ำโขง) เมืองลื้อหลวง จีนเรียกว่า "ลื้อแจง" ต่อมาได้เคลื่อนย้ายลงมาอยู่บริเวณเมืองหนองแส หรือที่เรียกว่าคุนหมิงในปัจจุบัน แล้วย้ายลงมาสู่ลุ่มน้ำหลานซาง¹⁹ (น้ำโขง) สิบสองปันนา ในปัจจุบัน เช่นเดียวกับที่เมืองอุบลราชธานีก็ตั้งอยู่ในลุ่มแม่น้ำมูลนั่นเอง ส่วนศูนย์การปกครองของชาวไตลื้อสิบสองปันนาเรียกว่า **หอคำ** หรือ**พระราชวังเวียงผา**ซึ่งได้มีการก่อสร้างด้วยไม้ทั้งหมดมาตั้งแต่เมื่อประมาณ 825 ปีก่อน โดย พญา

¹⁷<http://uauction2.uamulet.com> สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2556.

¹⁸หลวงพ่อกเงิน เป็น พระพุทธรูป ศิลปะเชียงแสน ล้านช้าง อายุ ประมาณ 700 ปี หลวงพ่อกเงินกับการสถาปนาเมืองอุบลราชธานีศรีวนาลัยหลวงพ่อกเงิน จึงเป็น สัญลักษณ์ แห่ง วัฒนธรรม และ มหาศรัทธา เป็นศูนย์รวมจิตใจ ของ บ้านปากน้ำ บุ่งสระพัง ชุมชน ใกล้เคียง และ ใน จังหวัดอุบลราชธานี.<http://www.paknum94.com/> สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2556.

¹⁹ชาวไตลื้อเรียกว่า แม่น้ำล้านช้าง ชาวจีน เรียกว่า แม่น้ำหลานซาง หรือ หลันซาง หรือ หลันซางเจียง.จิตราภรณ์ สุทธาวาส,ความเป็นมาของสิบสองปันนา.(รวมบทความทางวิชาการ เรื่อง ไทลื้อ:เชียงคำ),2529, หน้า 28 – 34.

เจือง หรือ สมเด็จพระเจ้าหอคำเชียงรุ่งที่ 1²⁰ ตั้งริมฝั่งแม่น้ำโขงเมืองเชียงรุ่งถูกเผาทำลายลงจนราบคาบไม่หลงเหลือแม้แต่รูปภาพ รวมทั้งตำราทางพระพุทธศาสนาในสิบสองปันนาถูกเผาทำลายลงเป็นจำนวนมาก การปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาถูกสั่งห้ามโดยเด็ดขาดพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทที่เคยรุ่งเรืองในเชียงรุ่งต้องหยุดลงและขาดช่วงไปในที่สุด ผู้เขียนจึงอนุมานความใกล้เคียงของวัฒนธรรมระหว่างอาณาจักรล้านนา²¹ และอาณาจักรเชียงรุ่ง ลักษณะของหอคำหรือที่ว่าการของกษัตริย์ไทลื้อในครั้งนี้น่าจะมีลักษณะใกล้เคียงกับหอคำ นครเชียงใหม่ ส่วน **คุ้มหลวง**²² ของเจ้าคำฝง เจ้าเมืองอุบลราชธานี องค์แรกนั้นก็ได้ถูกรื้อโดยไม่มีการบันทึกภาพเป็นหลักฐาน เหลือแต่ภาพสลัมวัดหลวง ซึ่งผู้เขียนสันนิษฐานว่าน่าจะมีลักษณะสถาปัตยกรรมไม่แตกต่างกันเท่าไรนัก ดังแสดงภาพให้เห็นในภาพประกอบ 3 , 4

ภาพประกอบ 3 หอคำ เขตเวียงแก้ว คือ สถานที่ว่าการของเจ้านครเชียงใหม่ (พ.ศ.2068 - 2101)²³

²⁰ ยรรยง จิระนคร และรัตนพร เศรษฐกุล,ประวัติศาสตร์สิบสองปันนา,(กรุงเทพมหานคร : บริษัท ดี.เค.ปรีตติ้งเวิลด์ จำกัด),2544,หน้า 91.

²¹ วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์. “องค์ประกอบของศาสนสถานและลักษณะวิหารเมืองเชียงใหม่-เมืองหลวงพระบาง.” การประชุมทางวิชาการ เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างล้านนา-ล้านช้าง,2553,หน้า 56 – 66.

²² ไกล้วัดหลวง ตั้งอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำมูล.http://guideubon.com/news/view.php_id=22&d_id=6 สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2556.

²³ http://www.chiangmai-thailand.net/grand_palace/horkum.htm สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2556.

ภาพประกอบ 4 สิมวัดหลวง จังหวัดอุบลราชธานี²⁴

อุบลราชธานียังเป็นที่อยู่อย่างถึงการผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่นกับวัฒนธรรมชาวไทลื้อ ตัวอย่างเช่นรูปแบบการปกครองเพื่อความเหมาะสมจากการถูกรุกรานได้มีการปรับเปลี่ยน มาตั้งแต่สมัยเจ้าพระวอ นั่นคือการปกครองแบบอัญญาสี่²⁵ ดังนั้นเมื่อพระประทุมวรราชสุริยวงศ์ (เจ้าคำผง) มาสร้างเมืองอุบลราชธานี จึงได้สร้างโฮง หรือคุ้มของอัญญาสี่ขึ้นเพื่อเป็นคุ้มของเจ้าเมืองอยู่ 4 คุ้ม ซึ่งเป็นการปกครองของเมืองต่าง ๆ ในดินแดนล้านช้างต่างกันไปแต่เพียงคำนำหน้า เช่น เมืองหลวง หรือเมืองสำคัญ จะเรียกว่า เจ้าอุปราช ส่วนเมืองเล็ก เรียกว่า อุปราช ไม่มีคำว่าเจ้า นำหน้าเท่านั้น

สิ่งก่อสร้างที่สำคัญพระพุทธศาสนายังเป็นแหล่งวัฒนธรรมสำคัญของของทั้งสองเมือง สถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นสิ่งที่แสดงถึงความสัมพันธ์เชิงประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดี ดังแสดงภาพประกอบ 5

²⁴ สิมวัดหลวงลักษณะเป็นผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดใหญ่กว่าสิมทั่วไป ตัวสิมหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ตัวอาคารก่ออิฐถือปูน เสาด้านหน้าสี่ต้นเป็นเสาเหลี่ยมกลม หักเสาทำเป็นรูปบัวจกกล ทวยไม้แกะสลักแบบหูช้าง หน้าบันฉลุไม้ลูกฟักหน้าพรหม สหรัยรวงผึ้งแบบพื้นบ้านอีสาน ซึ่งได้รับอิทธิพลจากศิลปะล้านช้าง หลังคาชั้นเดียวทรงจั่ว ไม่มีลวดชั้นปีกนก (พะไร) ด้านข้างเป็นแป้นมุงไม้หน้าจั่ว ตกแต่งช่อฟ้า ใบระกาหางหงส์ ไม่มีนาคสะดุ้ง กล่าวกันว่ามีความสวยงามคล้ายกับสิมวัดเชียงทอง เมืองหลวงพระบางของล้านช้าง แต่รื้อไปแล้ว. <http://www1.tv5.co.th/service/mod/heritage/ubonratchthani7.htm>. สืบค้นเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2556.

²⁵ ระบบตำแหน่งอัญญาสี่ในอีสานมีรูปแบบมาจากล้านช้างแต่มีลำดับศักดิ์ที่แตกต่างกัน คือ เมืองหลวงพระบาง เจ้านครเวียงจันทน์ และเมืองนครจำปาศักดิ์ ในช่วงในช่วงที่เป็นประเทศราชของสยามมีฐานะเป็น “เจ้าประเทศราช” อัญญาสี่มีตำแหน่งเป็น “เจ้า” คือ (1) เจ้าผู้ครองนคร(กษัตริย์ประเทศราช) (2) เจ้าอุปราช(เจ้าอุปฮาด) (3) เจ้าราชวงศ์ (4) เจ้าราชบุตร ส่วนหัวเมืองในอีสานที่ยกหมู่บ้านขึ้นเป็นเมืองสยามแต่งตั้งตำแหน่งอัญญาสี่เป็น “ขุนนาง” คือ (1) เจ้าเมือง (2) อุปราช(อุปฮาด) (3) ราชวงศ์ (4) ราชบุตร. บำเพ็ญ ญ อุบล, พิธีกรรมผ่านกหัตถ์ศิลป์ งานศพเจ้านายเมืองอุบล, (เมืองโบราณ ปีที่ 15 ฉบับที่ 3 (ก.ค. - ก.ย.), 2533, หน้า 123.

ภาพประกอบ 5 รูปขวา เป็นภาพวัดป่าเจ (วัดป่าเซตัมหาราชฐาน) เมืองเชียงรุ่ง รูปซ้าย วัดทุ่งศรีเมือง จ. อุบลราชธานี²⁶

จากภาพประกอบ 5 แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมในดินแดนแถบ ล้านนา – ล้านช้าง หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของชาวไทลื้อ²⁷ ปรากฏในพงศาวดารดังกล่าวได้ทำวจนถึง สมัยพ่อขุนบรมราชาธิราช เจ้าผู้ครองนครเมืองแสด(หนองแสด) มีพระราชโอรส 7 องค์และทรงให้โอรสออกไป สร้างเมืองต่าง ๆ คือ

ขุนลอ	สร้างเมือง	ขวา (หลวงพระบางหรือล้านช้าง)
ขุนผาลาน	“	หัวแต หรือหอแต (สิบสองปันนา)
สามจูสง	“	แกวช่องบัว หรือจุลณี(หัวพันทั้งห้าทั้งหก)
ไสผง	“	โยนก (ล้านนา)
จัวอิน	“	อยุธยา (ล้านเพีย)
ท้าวมม	“	เชียงคน หรือหล้าคำม่วน
ท้าวจีอง	“	เชียงขวาง

จากพงศาวดารได้กล่าวถึง ความสามารถของกษัตริย์ไทลื้อ²⁸ สิบสองปันนาผู้สามารถรบชนะแคว้น แกวหรือเวียดนาม ล้านช้าง สิบสองปันนาและแผ่ขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวาง ฉะนั้นประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ จึงได้แพร่หลายไปยังกลุ่มชนพื้นเมืองกระจายไปแทบทุกจังหวัดในประเทศไทย

²⁶หอไตรวัดทุ่งศรีเมือง สร้างในสมัยเจ้าเมืองคนที่สอง คือ พระพรหมวรราชสุริยวงศ์ ลักษณะทางสถาปัตยกรรม สร้างด้วยไม้ทั้งหลัง ขนาดกว้าง ๓๗ เมตร ยาว ๔๗ เมตร ตั้งอยู่กลางสระน้ำ เพื่อป้องกันมดปลวกไปทำลายพระไตรปิฎกที่เก็บรักษาไว้ เป็นลักษณะผสมของศิลปะสาม สกูลข้างคือ ไทย พม่า ลาว ตัวอาคารเป็นแบบไทย ตัวอาคารซ้อนกันหลายชั้น แสดงอิทธิพลศิลปกรรมพม่าที่ส่งผ่านมาจากศิลปะล้านช้าง. <http://www1.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/oldcity/ubonratchthani7.htm>.สืบค้นเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2556.

²⁷กัญญา ลีลาภย์.ประวัติศาสตร์ล้านช้างวัฒนธรรมชนชาติไท.(กรุงเทพมหานคร:วังอักษร),2542,หน้า 100 – 106.

²⁸อ้างแล้ว หน้า 168 – 180.

นอกจากนี้สืบเนื่องมาจากสาเหตุการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของชาวไทยหลายสาเหตุด้วยกัน²⁹ เช่น ถูกกวาดต้อน , เหตุบ้านการเมือง การปกครอง , ติดตามญาติพี่น้องที่มาก่อนแล้ว และหาแหล่งทำกินที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีความสงบสุขร่มเย็น ภูมิประเทศที่เหมาะสม หลักฐานที่สำคัญอีกประการหนึ่งนั่นคือ ภาษาซึ่งเป็นวัฒนธรรมสำคัญและแสดงถึงหลักฐานที่บ่งถึงความสัมพันธ์ที่สืบทอดมาอย่างยาวนานระหว่างอุบลราชธานี – สิบสองปันนา

ความสัมพันธ์ทางภาษาอุบลราชธานี – สิบสองปันนา

ภาษาไทยไทลื้อ(Tai Lü language) จัดอยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลไท (ไต) มีตัวอักษรหรือตัวเขียนเป็นของตัวเองเป็นเอกลักษณ์เหมือนภาษาไทยภาษาไทยโยนกไทยยวนหรือไทยล้านนา ไทยอีสานในประเทศไทยเป็นภาษาพูดที่ใช้ในกลุ่มคนไทลื้อภาษาที่มีความคล้ายคลึงกับภาษาไทยมากและมีตัวอักษรคล้ายคลึงกับภาษาไทย ล้านนาอักษรธรรมในอีสาน ตัวอย่างภาษาไทยและภาษาไทยไทลื้อที่มีความหมายและการออกเสียงใกล้เคียงกัน

ส่วนอักษรอีสานตามแบบล้านช้างมีใช้กันมาแต่โบราณ³⁰ แบ่งเป็นสองชนิด คืออักษรไทน้อยและอักษรธรรม โดยอักษรไทน้อยใช้เขียนเอกสารทั่วไป รวมทั้งเอกสารราชการด้วย ส่วนอักษรธรรมใช้เขียนคัมภีร์และวรรณกรรมทางศาสนา จนกระทั่งมีการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ ๕ และเริ่มมีการใช้อักษรไทยกลางทั่วประเทศ ทำให้อักษรอีสานทั้งสองเริ่มลดความนิยมลง จนกระทั่งเลิกเรียนเลิกสอนกันที่สุดในสมัยรัชกาลที่ ๖ เมื่อมีหลักสูตรประถมศึกษาจากส่วนกลางเข้ามาแทนที่ ซึ่งตามประวัติศาสตร์แล้ว อักษรไทน้อยและอักษรธรรมล้านช้างมีการสืบทอดมาจากล้านนา³¹

พื้นที่ภาคอีสานมีหลักฐานเป็นอักษรจารึกค่อนข้างหลากหลาย แรกเริ่มนั้น จารึกที่เก่าแก่ที่สุดที่พบจะใช้อักษรปัลลวะ ซึ่งใช้กันในสมัยทวารวดี ยุคต่อมาก็เป็นอักษรขอม จนกระทั่งขอมเริ่มเสื่อมอำนาจลง จารึกในภาคอีสานก็ขาดช่วงไปเป็นเวลาหลายร้อยปี ก่อนที่จะมีอักษรพญาภิไธยปรากฏขึ้น ซึ่งตรงกับหลักฐานทางสุโขทัยว่ามีการเผยแผ่พุทธศาสนาเถรวาทจากสุโขทัยออกไปในรัฐไทยต่าง ๆ รวมทั้งล้านช้างด้วย การขาดช่วงของจารึกเป็นเวลาหลายร้อยปีทำให้สันนิษฐานว่าชนชาติที่ใช้อักษรขอมกับชนชาติไทย-ลาวที่เริ่มใช้อักษรพญาภิไธยจะเป็นคนละชนชาติกัน จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้คนทั้งภูมิภาคเปลี่ยนมาใช้อักษรใหม่อย่างไม่มีปี่มีขลุ่ย ซึ่งคงเป็นไปได้ยากถ้าประชากรเคยใช้อักษรชนิดหนึ่งอยู่ก่อนแล้ว การเผยแผ่ศาสนาในสมัยพญาภิไธยทำให้ชนชาติไทย-ลาวในล้านช้างรับอักษรพญาภิไธยมาใช้ตั้งแต่บัดนั้น

ส่วนทางภาคเหนือ หรือภูมูชัยได้รับถ่ายทอดวัฒนธรรมจากชาวมอญที่ลี้ภัยจากการรุกรานของพระเจ้าอู่รุ แห่งพุกามมา และเริ่มมีอักษรมอญใช้ ก่อนที่จะค่อย ๆ พัฒนาเป็นอักษรยวนล้านนา (ตัวเมือง) ต่อมาจนถึงสมัยล้านนาเชียงใหม่เมื่อทางสุโขทัยมีการใช้ลายสือไทย และแพร่กระจายขึ้นไปทางภาคเหนือพร้อมกับการเผยแผ่พุทธศาสนาในสมัยพญาภิไธย ล้านนาก็เริ่มรับเอาอักษรสุโขทัยไปใช้บ้าง (ในเวลาไล่เลี่ยกับที่ล้านช้าง) โดยมีการพัฒนารูปร่างและผสมอักษรยวนเข้ามาเล็กน้อย จนกลายเป็น *อักษรฝักขาม* ซึ่งจะใช้อักษรวิธีแบบไทยเป็น

²⁹ อ้างแล้ว หน้า 120 – 125.

³⁰ <http://linux.thai.net/~thep/esaan-scripts/สิบคันเมื่อวันที่ 21 เมษายน 2556>.

³¹ อ้างแล้ว สิบคันเมื่อวันที่ 22 เมษายน 2556.

หลัก คือเขียนตัวสะกด-ควบกล้ำบนเส้นบรรทัดทั้งหมด การเขียนไม่ใช่เขียนสัณยคห้อยข้างล่างหรือใช้ตัวเพื่องตามแบบมอญอักษรยวนล้านนาและอักษรฝักขามค่อย ๆ แพร่กระจายเข้าไปในล้านช้างผ่านทางพระล้านช้างที่มาศึกษาศาสนาในล้านนา และแพร่อย่างทวีคูณเมื่อมีความสัมพันธ์ทางการเมืองกันในสมัยพระเจ้าโพธิสาลราชของล้านช้าง ซึ่งได้พระราชธิดาของพระเจ้าเชียงใหม่เป็นมเหสี และเมื่อแผ่นดินเชียงใหม่ว่างลงโดยขาดรัชทายาท พระไชยเชษฐาธิราชซึ่งเป็นพระโอรสจึงได้รับอัญเชิญไปครองเมืองเชียงใหม่ตามสิทธิ์ทางฝ่ายพระมารดาต่อมาเมื่อพระเจ้าโพธิสาลราช สวรรคต พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชจึงได้เสด็จกลับมาสืบราชสมบัติที่ล้านช้าง โดยได้ย้ายเมืองหลวงจากหลวงพระบางลงมาตั้งที่เวียงจันทน์เพื่อหลบหลีกอิทธิพลของพระเจ้าบุเรงนองแห่งพม่า เอกสารต่าง ๆ ของล้านนาจึงถูกเคลื่อนย้ายเข้าล้านช้างชานใหญ่ พร้อมกับอักษรยวนล้านนาและอักษรฝักขามด้วย

การเคลื่อนย้ายเอกสารครั้งนี้ถือเป็นการแพร่กระจายภาษาเขียนเข้าสู่ล้านช้างเป็นระลอกที่สอง ชาวล้านช้างรับอักษรฝักขามได้ไม่ยากเพราะเคยใช้อักษรพญาลีโหมบ้างแล้ว ส่วนอักษรยวนล้านนาก็ใช้กันตามวัดมาก่อนหน้านั้นพอสมควรแล้วอักษรฝักขามได้พัฒนาต่อมาเป็นอักษรไทน้อย (ซึ่งในประเทศลาวเรียกว่า *อักษรลาวบุษาน* หรือ*อักษรลาวโบราณ*) และอักษรไทน้อยนี้ก็พัฒนาต่อมาจนเป็นอักษรลาวในปัจจุบัน ส่วนวิวัฒนาการของอักษรยวนล้านนาก็ได้พัฒนาต่อมาเป็นอักษรธรรมล้านช้าง ดังนั้น โดยตระกูลภาษาเขียนแล้ว อักษรไทน้อยถือว่าอยู่ในตระกูลอักษรไทย ซึ่งมีรากมาจากอักษรเขมรอีกทอดหนึ่ง ส่วนอักษรธรรมนั้นอยู่ในตระกูลอักษรมอญ

คนในพื้นที่ภาคอีสานของไทยก็ได้ใช้อักษรทั้งสองนี้มาโดยตลอด คนที่เรียนหนังสือก็ต้องเรียนอักษรทั้งสองนี้ เพราะอักษรไทน้อยใช้ในเอกสารทางราชการ และอักษรธรรมใช้ในทางศาสนา จนกระทั่งเริ่มลดความนิยมลงในสมัย ร.5 ที่มีระบบการศึกษาจากส่วนกลาง โดยอักษรไทยภาคกลางเข้ามามีบทบาทมากขึ้นเรื่อย ๆ และเลิกใช้อย่างสมบูรณ์ในสมัย ร.6 เมื่อมี พรบ. ประถมศึกษา พ.ศ. 2464

ประเสริฐ ณ นคร³² กล่าวถึงที่มาของอักษรไทลื้อว่ามีความใกล้เคียงกับอักษรธรรมล้านนา และอักษรธรรมอีสาน จนสามารถที่จะอ่านหนังสือของกันไม่ยาก ส่วนที่แตกต่างกันระหว่างทั้งสองภาษา พอจะสรุปได้ดังนี้

1. อักษรไทลื้อไม่มีสระประสม ออกเสียงสระ “เอีย” เป็น “เอ” สระ “เอือ” เป็น “เออ” และ สระ “อัว” เป็น “โอ”

2. สระบางตัวออกเสียงไม่ตรงกัน เช่น “เป็นคน” ออกเสียงเป็น “ป็นคน” เป็นต้น

เมีย (ภาษาไทย)	เม (ภาษาไทลื้อ)
เสื่อ (ภาษาไทย)	เสอ (ภาษาไทลื้อ)
เมือง (ภาษาไทย)	เมิง (ภาษาไทลื้อ)
กล้วย (ภาษาไทย)	โก (ภาษาไทลื้อ)
เงิน (ภาษาไทย)	จิ้น (ภาษาไทลื้อ)

³² ประเสริฐ ณ นคร , ที่มาของอักษรไทลื้อกับไทล้านนา , (เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ เรื่อง วัฒนธรรมล้านนากับสิบสองปันนา : ความสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลง), 2529, หน้า 3 – 5 .

อ้ายปาวตัวดี (ภาษาไทลื้อ) เป็นการกล่าวถึงผู้ชายหน้าตาดีผู้ชายที่ดี

อีนางตัวดี (ภาษาไทลื้อ) เป็นการกล่าวถึงผู้หญิงหน้าตาดีผู้หญิงที่ดี

จะสังเกตว่าคำต่างๆในภาษาไทลื้อ³³ มีความคล้ายคลึงกับภาษาไทยเป็นอย่างมากและสามารถสื่อสารกันได้อย่างเข้าใจไม่ต่างจากภาษาไทยล้านนาในประเทศไทยและมีหลายคำที่ออกเสียงตรงกับภาษาปักษ์ใต้ในประเทศไทย

สำหรับวรรณกรรมไทลื้อนั้นยังนิยมบันทึกด้วยระบบอักษรธรรมมีการบันทึกหรือจารลงในใบลานวรรณกรรมที่เหมือนวรรณคดีอีสาน หลายเรื่อง เช่น หมายุย จำปาสีตัน คันธนาม³⁴ มโหสถ และกำพริาผีน้อย มหาชาติเวสสันดรชาดก เป็นต้นวรรณกรรมไทลื้อมีหลายประเภท เช่น ประวัติศาสตร์ โคลงกลอน นิทานเรื่องเล่า เพลงพื้นบ้าน ตำราทางปฏิทิน ตำรายาสมุนไพร สุภาษิต เป็นต้น เพียงแต่แตกต่างกันในแง่ภาษาที่ใช้สำหรับโครงเรื่องนั้นเป็นเรื่องเดียวกัน เพราะได้รับอิทธิพลจากล้านนา – ล้านช้าง กลุ่มชาติพันธุ์ไทย³⁵ มีค่านิยมและความเชื่อเรื่องการสร้างคัมภีร์ธรรมถวายไว้กับวัดต่างๆซึ่งทำให้มีเอกสารโบราณทั้งที่เป็นพับสาและใบลานมีอยู่เป็นจำนวนมากเกิดจากวัฒนธรรมประเพณีและความศรัทธาในพระพุทธศาสนาวรรณกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ถูกเก็บไว้ที่ “วัด” ซึ่งสถานที่ที่เป็นแหล่งสะสมวรรณกรรมของชาวไทลื้อ³⁶ ผู้ชายชาวไทลื้อทุกคนต่างอ่านและคัดลอกวรรณกรรมเหล่านี้ไว้สืบทอดกันหลายชั่วอายุ จาริตประเพณีที่เกี่ยวกับการสร้างคัมภีร์ธรรมนั้น³⁷ หมายถึงการคัดลอกคัมภีร์ธรรมหรือการจ้างวานให้ผู้อื่นคัดลอกให้ซึ่งคัมภีร์เหล่านั้นอาจมีเนื้อหาเป็นพระไตรปิฎกชาดกตำนานหรือแม้กระทั่งนิทานพื้นบ้านก็ได้แล้วนำไปถวายวัดถือได้ว่าเป็นการทำบุญที่มีอานิสงส์อันยิ่งใหญ่นำมาซึ่งความสุขความเจริญทั้งชาตินี้และชาติต่อไปซึ่งนอกเหนือจากผู้คัดลอกหรือผู้ถวายจะได้บุญแล้วยังเป็นการเผยแพร่หลักคำสอนและสืบทอดคำสอนไว้ให้คงอยู่ตลอด 5,000 พระวัสสาตามความเชื่อเรื่องอายุของพระพุทธศาสนาด้วย

³³ อุดม รุ่งเรืองศรี, ผู้รวบรวม. พจนานุกรมล้านนา – ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง. (กรุงเทพมหานคร :อมรินทร์พริ้นติ้ง), จัดทำเนื่องในวโรกาสที่แม่ฟ้าหลวงเจริญพระชนมายุครบ 90 พรรษา 21 ตุลาคม 2533, หน้า 156.

³⁴ ชำนาญรอดเหตุภัย,วรรณกรรมไทลื้อตำบลหย่วนอำเภอเชียงคำจังหวัดเชียงราย,ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์) , 2547.หน้า 20 – 23.

³⁵ สามารถ สิริเวชพันธ์ และ เลี่ยม อธิธาณน, สถาปัตยกรรมไทลื้อในเขตจังหวัดน่าน ,(เชียงใหม่: ฝ่ายวิจัยล้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), 2530 , หน้า 17.

³⁷ รองศาสตราจารย์ดร. อนุาโตลเป็ดติเยร์,เอกสารประกอบการบรรยายโครงการเสวนาวัฒนธรรมไทย-ไท”โดยสาขาภูมิภาคกลุ่มน้ำโขงและสาละวินศึกษา,(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่) , 2554,หน้า 56 – 69.

[illegible]

ภาพประกอบ 6 รูปถ่าย เป็นภาพอักษรธรรม³⁸ รูปบน เป็นภาพอักษรไทลื้อ³⁹

ส่วนการพิมพ์หนังสือในปัจจุบัน หนังสืออักษรไทลื้อเก่าโดยตรงไม่ค่อยแพร่หลายนัก⁴⁰ ส่วนมากจะพิมพ์คู่กับอักษรไทลื้อใหม่หรืออักษรจีนเช่น สุวณฺเณปลาไน คำบัวหอมพันกาบ คันธนาม จันทะลาย แมวรัตตะ ชามแสง มังคละปัญหา ความฝันพระญาปเสนทิโก สุภาจิตคำขบขึ้นเรือนใหม่ เวสสันตระและอัมมโบลาน เป็นต้น

การแต่งกาย

เครื่องแต่งกายเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ ซึ่งมีความสำคัญ⁴¹ ต่อการดำรงชีวิตประจำวันของมนุษย์ มาตั้งแต่เมื่อครั้งที่มนุษย์เริ่มรู้จักประดิษฐ์เครื่องนุ่งห่มสำหรับสวมใส่โดยผู้สวมใส่เป็นผู้ออกแบบตามความพอใจของตน และตัดเย็บเครื่องแต่งกายตามแบบนั้นด้วยตนเอง เมื่อโลกมีความเจริญทางด้านวิทยาการมากขึ้น ใน

³⁸ <https://www.facebook.com/pages/284625714974396> สืบค้นเมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2556

³⁹ <http://www.bloggang.com/viewblog.php?id=khurtai&date=23-09-2008&group=5&gblog=6>สืบค้นเมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2556.

⁴⁰ อภริตี เตชศิริวรรณ ,พัฒนาการของอักษรและอักขรวิธีในเอกสารหล่อ ,วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขารัฐศาสตร์และวรรณกรรม
ล้านนา.(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546).หน้า 56 – 58.

⁴¹<http://www.thaiblogonline.com/bhakhbinya.blog?PostID=19865>สืบค้นเมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2556.

ขณะเดียวกันก็มีประชากรในสังคมโลกทวีจำนวนขึ้นตามลำดับ มนุษย์มีความจำเป็นต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ของชีวิตประจำวันไปในการประกอบอาชีพ เพื่อแสวงหารายได้มาเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัว และใช้เวลาส่วนที่เหลืออยู่ในการพักผ่อนร่างกาย มนุษย์จึงไม่มีเวลาให้กับการออกแบบและตัดเย็บเครื่องแต่งกายด้วยตนเองได้อีก ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการประกอบอาชีพออกแบบและตัดเย็บเสื้อผ้าขึ้นเป็นการเฉพาะ และได้มีวิวัฒนาการด้านการออกแบบเครื่องแต่งกายโดยลำดับจนถึงทุกวันนี้ เครื่องแต่งกาย หมายถึงสิ่งที่มนุษย์นำมาใช้เป็นเครื่องห่อหุ้มร่างกาย การแต่งกายของมนุษย์แต่ละเผ่าพันธุ์สามารถค้นคว้าได้จากหลักฐานทางวรรณคดีและประวัติศาสตร์ เพื่อให้เป็นเครื่องช่วยชี้นำให้รู้และเข้าใจถึงแนวทางการแต่งกาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสภาพของการดำรงชีวิตของมนุษย์ในยุคสมัยนั้นๆ

วัฒนธรรมการแต่งกายเป็นเครื่องบ่งบอกเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ การศึกษาภาษาและ วัฒนธรรมการแต่งกายของชนเผ่าไทลื้อ ช่วยให้ทราบถึงและเข้าใจ มโนทัศน์ แนวคิด ปรัชญาชีวิต ความเชื่อค่านิยม ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชนเผ่าไทกลุ่มต่างๆ นิทรรศการครั้งนี้นำเสนอภาษาและวัฒนธรรมการแต่งกายของชนเผ่าไท 10 ชนเผ่าภาษาในตระกูลไทตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งมีถิ่นฐานอาศัยอยู่ในประเทศไทย ลาว และอินเดีย ได้แก่ ไทยเหนือ (ไทยยวน) ไทยพวน ไทยโซ่ง (ไทยทรงดำ) ไทยกลาง ลาว ภูไท (ผู้ไทย) ไทยอีสาน ไทลื้อ ไทปาเก้ (พาเก) และไทยใต้โดยมีสายสัมพันธ์ชาติพันธุ์ภาษา⁴² การแต่งกายเป็นสิ่งที่มองเห็นได้ง่ายการแต่งกายของหญิงชาวไทลื้อแบบเดิมคือ การนุ่งซิ่นยาวกรอมเท้า ใส่เสื้อแขนกระบอกสีคล้ำเรียกตามภาษาไทลื้อว่า "เสื้อปิดจ้าง"⁴³ แต่ในปัจจุบันก็มีการเลือกสีสันทันตามใจชอบ ไข่มวยยาวถึงบันเอวและเกล้ามวยไว้ตามธรรมเนียมและโพกผ้าสีขาว วิถีมวยผมของหญิงไทลื้อจะเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าเป็นหญิงโสดหรือแต่งงานแล้ว การแต่งกายของชายไทลื้อค่อนข้างเรียบง่าย เสื้อและกางเกงทอจากฝ้ายย้อมสีคล้ำอาจเป็นสีดำหรือน้ำเงินหรือสีฝ้ายธรรมชาติ ในการร่วมพิธีสำคัญจะมีผ้าโพกหัวเช่นเดียวกับหญิงไทลื้อ ปัจจุบันการแต่งกายได้เปลี่ยนแปลงและมีพัฒนาการไปต่างๆ กันแล้วแต่ท้องถิ่น แต่ก็ยังคงรูปแบบหลักๆ ไว้เช่นเดิม และมักจะสวมใส่ชุดประจำเผ่าเฉพาะในโอกาสสำคัญๆ เท่านั้น ในชีวิตประจำวันก็จะแต่งกายเหมือนคนไทยทั่วไป

ส่วนอุบลราชธานี ถึงแม้ปัจจุบันการแต่งกายลักษณะรูปแบบเดิมนั้นไม่มีให้เห็น ในชีวิตประจำวัน แต่ในอดีตชาวอุบลราชธานีมีการแต่งกายเหมือนเผ่าไทลื้ออื่น ๆ เนื่องจากการซึมซับวัฒนธรรมตามยุคสมัย ซึ่งหลักฐานที่บ่งบอกถึงการแต่งกายในสมัยโบราณนั้นได้ส่งผ่านมาจากการ **พ่อนกลองตุ้ม หรือพ่อนส่วยมือ** ซึ่งเป็นการพ่อนรำที่เก่าแก่และโบราณ ของชาวอีสาน ในอดีตนิยมพ่อนด้วยผู้ชายทั้งหมด เป็นการพ่อนรำประกอบจังหวะกลองตุ้ม ใช้ประกอบขบวนในการแห่บั้งไฟการแต่งกายซึ่งการแต่งกายฝ่ายชาย สวมเสื้อย้อมครามแขนสั้น นุ่งโสร่ง ใช้ผ้าขิดสีแดง 4 ผืน คือ พาดเฉียงไหล่ทั้งสองข้าง โพกศีรษะ และมัดเอว สวมสร้อยคอเงิน และนิ้วทั้งสิบสวมส่วยมือ ซึ่งส่วยมือนั้นสันนิษฐานว่ามีลักษณะคล้ายนกยูงรำแพน ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของชาวเมืองสิบสองปันนานั่นเอง

⁴² www.Ethnologue.com สืบค้นเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2556.

⁴³ อธิภาพ โลหิตกุล, คนไทในอุษาคเนย์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผู้จัดการ) , 2538 ,หน้า 68.

ภาพประกอบ 7 ภาพชาว ช่างฟ่อนกลองตุ้มเมืองอุบล ในสมัยรัชกาลที่ 5⁴⁴ ภาพซ้าย การแต่งกายชาวไทลื้อ สิบสองปันนา⁴⁵

จากภาพประกอบ 7 จึงอาจสรุปได้ว่า การออกแบบเครื่องแต่งกายเป็นการแสดงแบบตัวอย่างของ เครื่องแต่งกาย ซึ่งแต่ละแบบตัวอย่างจะมีคุณลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันไปตามแนวคิดสร้างสรรค์ในการ ออกแบบของผู้คนในสมัยนั้นออกแบบเครื่องแต่งกายแต่ก็มองเห็นความใกล้เคียงของวัฒนธรรมอุบลราชธานี – สิบสองปันนา โดยมีขนบธรรมเนียมประเพณีและความนิยมของผู้คนในยุคสมัยนั้นๆ หรือท้องถิ่นนั้นๆ เป็น ปัจจัยที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวคิดสร้างสรรค์ดังกล่าว ทั้งนี้ แนวคิดสร้างสรรค์นั้นอาจจะเกิดขึ้นใหม่ โดยอิสระ หรือดัดแปลงมาจากแบบเครื่องแต่งกายซึ่งเป็นที่นิยมอยู่ในขณะนั้น หรือเคยได้รับความนิยมมาแล้ว ในอดีต นอกจากนั้นพุทธศิลป์ที่สำคัญที่บ่งบอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างสองเมืองนั้นคือ

พระแก้วสิริศักดิ์สิริคูเมืองอุบลราชธานี

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่บ่งบอกถึงบรรพบุรุษชาวอุบลราชธานีที่มาจากล้านนา – เชียงรุ่ง คือ พระ แก้วซึ่งเป็นรัตนชาติที่มีมากในดินแดนแห่งล้านนาโดยเฉพาะหลักฐานจากพระหินสีเมืองฮอด จ.เชียงใหม่ พระพุทธรูปและพระเครื่องเนื้อแก้วผลึกที่ขุดค้นพบจากกรุตามเมืองในภาคเหนือมีแหล่งที่พบมากที่สุดคือเมือง เชียงใหม่เชียงรายพระแก้วไม่ได้หล่อ หรือทำขึ้นจากแก้วธรรมดาตามที่เข้าใจกันแต่เป็นแร่รัตนชาติแท้ๆมีสี เขียวสีขาวและสีเหลือง ฯลฯ แร่หินที่คนทั่วไปเรียกว่าแก้วผลึกนี้คือพลอยหินเนื้ออ่อนประเภทเปลือกหอยหิน เขียวหุมนานหินเนื้ออ่อนสีเหลืองนี้จัดอยู่ในตระกูลหินบุษราคัมมีสีเหลืองใสวาวและสีเหลืองน้ำผึ้ง

⁴⁴ <http://board.postjung.com/651745.html> สืบค้นเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2556.

⁴⁵ อ้างแล้ว สืบค้นเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2556.

ในสมัยเชียงแสนและเชียงใหม่นิยมสร้างพระแก้วสี่เหลี่ยมนี้เรียกว่าบุษย์น้ำทอง⁴⁶ พระแก้วสีขาว เรียกว่าเพชรน้ำตมหรือเพชรน้ำค้างสันนิษฐานว่าพระแก้วมีการสร้างทำและสืบทอดมาจากเขตล้านนาตอนบน ลงมาจนถึงเมืองเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2502-2503 กรมศิลปากรได้ค้นพบพระเจดีย์ทุกวัดในเมืองฮอดเพื่อนำ พระพุทธรูปและโบราณวัตถุทั้งหมดที่ขุดพบมาเก็บไว้เนื่องจากการสร้างเขื่อนภูมิพลเสร็จน้ำจะท่วมเมืองฮอด ทั้งหมดในครั้งนั้นทางการได้ขุดพบพระแก้วมากที่สุดทั้งชาวบ้านได้ขุดค้นกันในระยะต่อมาจำนวนมาก พอสมควรมีขนาดใหญ่มีขนาดหน้าตัก 3 นิ้วเศษขนาดเล็สุด 0.5 นิ้วพระแก้วของกรุเมืองฮอดที่ยังพอมิเป็นงาน สร้างศิลปะด้วยวัตถุที่มีค่าที่นำศึกษาและควรเก็บอนุรักษ์ไว้เพราะเป็นงานแกะที่ทำด้วยฝีมือของสกุลช่างเมือง ฮอดแต่ทุกการสร้างพระแก้วต้องใช้ทักษะและความสามารถในการวางรูปแบบที่สูงมากเป็นการสร้างที่ทำยาก กว่าที่หล่อพระแต่ละองค์มีฝีมือทำได้ดังงามมากมีปางสมาธิและปางมารวิชัยปางอื่นก็มีบ้างแต่ละองค์มี รูปแบบในศิลปะเชียงแสนที่เมืองโบราณแห่งอื่นจะพบกรุพระแก้วเพียงแห่งละองค์เท่านั้นเข้าใจว่าจะเป็นพระ แก้วของเจ้านายหรือบุคคลชั้นสูงสร้างขึ้นเข้าใจว่าเป็นพระชัยวัฒน์ประจำตัวหรือสร้างทำขึ้นในพิธีบวงสรวง ศาสนาตามความเชื่อของชนชาวไตในสมัยโบราณ

ส่วนในอุบลราชธานีมีการบอกเล่าสืบทอดกันมาฟังได้ว่า เมื่อสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น⁴⁷ รัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 มีการปฏิรูปการปกครอง ได้มีการส่งข้าหลวงมากำกับ ดูแลงานตามหัวเมือง ทำให้เจ้าราชบุตรหนูคำ เจ้าเมืองสมัยนั้น เกรงว่าข้าหลวงจะแสวงหาของสำคัญของ บ้านเมืองไปเป็นของตน จึงนำพระแก้วบุษราคัม⁴⁸ ออกจากวัดหลวงไปซ่อนไว้ที่บ้านวังนางสูง(ปัจจุบันเป็น หมู่บ้านอยู่ใน อ.วารินชำราบ)

โดยนำทองคำจันทน์มาทำเป็นผอบใหญ่ คว้า⁴⁹ องค์พระพุทธรูปเอาไว้ จนกระทั่งพระอุปฮาดโทสร้าง วัดศรีอุบลรัตนาราม มีญาติท่านท้าวฮัมมี ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ความเคารพนับถือ เป็น เจ้าอาวาส พระอุปฮาดโทจึงไปอัญเชิญพระแก้วบุษราคัมมาถวายเป็นพระพุทธรูปปฏิมาประดิษฐานประจำ

⁴⁶ ชำนาญรอดเหตุภัย,วรรณกรรมไทยลือคำบลหยวนอำเภอเชียงคำจังหวัดเชียงราย,ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์) , 2547.หน้า 169 – 180.

⁴⁷ http://www.lib.ubu.ac.th/html/ub_info/introduction/history.html สืบค้นเมื่อวันที่ 22 เมษายน 2556.

⁴⁸ พระแก้วบุษราคัม เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปกรรมสมัยเชียงแสน แกะสลักจากแก้วบุษราคัม ขนาดหน้าตักกว้าง 3 นิ้ว สูง 5 นิ้ว เป็นสมบัติของเจ้าปางคำ ราชวงศ์จากเมืองเชียงรุ่งแสนหวีฟ้า ที่แตกหนีพวกฮ่อมาจากเมืองเชียงรุ่ง และมาสร้างเมืองนครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน (จ.หนองบัวลำภู)ซึ่งพระแก้วบุษราคัมมีความเกี่ยวข้องกับพระแก้วมรกต เนื่องด้วยสมัยพระเจ้าพรหมมหาราช แห่งโยนกเชียงแสนนครเงินยาง มี พระแก้วมรกตไว้ในพระนคร ทำให้เจ้านายตามเมืองต่างๆ ที่ประกอบด้วยแก้ว 3 ประการ คือ พระพุทธรัตตะ, พระธรรมรัตนะ และพระสังฆรัตนะ สืบค้นจาก <http://www.itti-patihan.comB5.html> เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2556.

⁴⁹ การที่นำผอบไม้จันทน์ไปคว่ำ (หรือ ครอบ) พระแก้วไว้นั้น ภาษาอีสานเรียกว่า “ จุ่ม ” วัดซึ่งเป็นที่เก็บรักษาพระแก้วโกเมนครั้งนั้น จึง เรียกว่า “ วัดกุดตะจุ่ม ” มาจนปัจจุบัน. <http://www.itti-patihan.comB5.html> สืบค้นเมื่อวันที่ 21 เมษายน 2556.

วัด พระแก้วบุษราคัมจึงได้ถูกอัญเชิญกลับเข้าเมืองอีกครั้ง หลังจากนั้นจึงมีการนำออกมาให้ประชาชนได้สรงน้ำสักการะเป็นประจำทุกปีในช่วงเทศกาลสงกรานต์

ภาพประกอบ 8 พระแก้วสิ่งศักดิ์คู่เมืองอุบลราชธานีศรีวนาลัย ทั้ง 5 องค์⁵⁰

จากประวัติศาสตร์ของอุบลราชธานีได้กล่าวการค้นพบพระพุทธรูปซึ่งสร้างด้วยรัตนชาติที่เป็นแก้วผลึกสวยงามมากที่ได้ค้นพบที่นครจำปาศักดิ์ซึ่งขณะนั้นเป็นเมืองขึ้นของประเทศไทย พระพุทธรูปดังกล่าวมีความเกี่ยวพันถึงกษัตริย์แห่งล้านนา สืบทอดมายังกษัตริย์ล้านช้าง จนถึงอุบลราชธานีศรีวนาลัย นั่นคือ พระพุทธรูปขจรรัตนจักรพรรดิพิมลมณีมัย⁵¹ ซึ่งสันนิษฐานว่า คือ **พระแก้วขาว** ซึ่งปรากฏเรื่องราวในพงศาวดารโยนก ความว่า พระอรหันต์ได้แก้วขาวมาจากจันทรวาบุตร จึงขอให้พระวิษณุกรรมแกะสลักเป็นพระพุทธรูป แล้วบรรจุพระบรมธาตุ 4 องค์ไว้ที่พระเมาลี พระนลาฏ พระอุระ และพระโอษฐ์ พระแก้วขาวนี้ประดิษฐานอยู่ที่เมืองละโว้ จนกระทั่งพระนางจามเทวีอัญเชิญไปประดิษฐาน ณ เมืองหริภุญไชยในปี พ.ศ. 2111 พระเจ้าติโลกราชแห่งเมืองเชียงใหม่ ได้อัญเชิญจากเมืองหริภุญไชยไปเมืองเชียงใหม่ ประดิษฐานคู่กับพระแก้วมรกตเป็นเวลา 84 ปี

จากนั้นในปี พ.ศ. 2093 พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชจึงอัญเชิญพระแก้วขาว และพระแก้วมรกตจากเมืองเชียงใหม่ ไปประดิษฐานที่เมืองหลวงพระบาง และเมื่อย้ายเมืองหลวงจากหลวงพระบางไปตั้งที่เวียงจันทน์ในปี พ.ศ. 2107 นั้น ไม่ปรากฏว่าได้อัญเชิญพระแก้วขาวไปพร้อมกับพระแก้วมรกตด้วย สันนิษฐานว่าคงเคลื่อนย้ายไปซ่อนไว้ ณ ถ้ำเขาสัมปอัย ดังความในพงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสานว่า

“ลุลลศักราช 1086 ปีมะโรง ฉศก มีพรานป่าคนหนึ่งนำความแจ้งต่อแสนท้าวพระยาว่า เห็นพรานทิ้งพรานเทือง ชำบ้านสัมปอัย นายอน (คือที่ไปเมืองสพาดเดียนี่) ได้พระแก้วผลึกมาเข้าใจว่าเป็นรูปมนุษย์น้อย นายพรานเอาเชือกผูกพระสอให้บุตรลากเล่นจนพระกรรณบินไปข้างหนึ่ง ครั้นความทราบถึงเจ้าสร้อย

⁵⁰<http://www.lib.ubu.ac.th/monkubon/5buddha.php> สืบค้นเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2556.

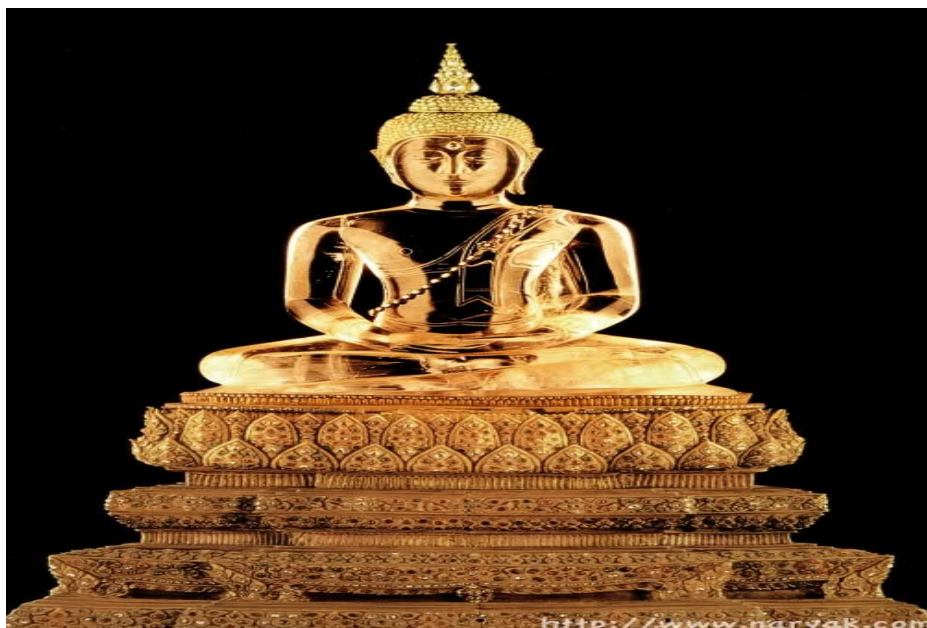
⁵¹<http://th.wikipedia.org/wiki/พระพุทธรูปขจรรัตนจักรพรรดิพิมลมณีมัย> สืบค้นเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2556.

ศรีสมุทร จึงให้แสนท้าวพระยาไปเชิญรับพระแก้วผลึกแห่มาประดิษฐานไว้ ณ เมืองจำปาศักดิ์ มีการสมโภช 3 วัน แล้วให้พวกที่มาส่งพระแก้วนั้นตั้งอยู่บ้านขามเนิง เรียกว่า ข้าข้าพระแก้วมาจนบัดนี้ แลตั้งให้พรานทิ้ง พรานเทือง เปนนายบ้าน ควบคุมพวกข้าบ้านล้อมรอบ นายอนให้เปนส่วยชีฝิ้นผ้าขาว ถวายพระแก้วต่อมา จนส่งพระแก้วลงมากรุงเทพฯ”

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โปรดให้ข้าหลวงไปปลงศพเจ้าพระวิไชยราชขัตติยวงศา (เจ้าหน้า - เป็นเจ้าผู้ครองนครจำปาศักดิ์ลำดับที่ 3) ที่เมืองนครจำปาศักดิ์ ในปี พ.ศ. 2354 ข้าหลวงได้เห็นพระแก้วผลึกสีขาว จึงมีใบบอกให้นำความกราบบังคมทูลถวายพระแก้วผลึก โดยตั้งขบวนแห่ตั้งแต่เมืองสระบุรี และมีการสมโภชตามหัวเมืองรายทางตลอดมาจนถึงกรุงเทพฯ เมื่อเสร็จงานสมโภชที่ กรุงเทพมหานคร แล้ว ทำฉัตรทองคำ 5 ชั้น ขึ้นต้นเท้าส่วนพระอังสาลงยาราชวดีประดับพลอย มีใบโพธิ์แก้วห้อยเป็นเครื่องประดับ แล้วอัญเชิญไปประดิษฐานไว้ในหอพระเจ้า (หอพระสุราลัยพิมาน) ด้านตะวันออกของพระที่นั่งไพศาลทักษิณ

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังจากทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำพระเบญจาตั้งบุษบกสูง เพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปมณฑลรัตนบฏิตามแล้ว ในการพระราชพิธีใหญ่ต่างๆ โปรดให้อัญเชิญพระแก้วผลึกสีขาวตั้งเป็นประธานในพิธีแทนพระแก้วมรกต

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในปี พ.ศ. 2404 โปรดให้ช่างทำเครื่องประดับองค์พระและฐานพระพุทธรูปใหม่ พร้อมทั้งฉัตรกลางและซ้าย ขวา แล้วตั้งการฉลองสมโภชในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ระหว่างวันที่ 15 – 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2404 และถวายพระนามพระแก้วผลึกนี้ว่า “พระพุทธรูปบุษยรัตนจักรพรรดิพิมลมณีนัย” กับทั้งโปรดให้สร้างพระวิหารศิลาในพระบรมมหาราชวัง เป็นที่ประดิษฐานพระราชทานชื่อว่า “พระพุทธรัตนสถาน”

ภาพประกอบ 9 พระพุทธรูปบุษยรัตนจักรพรรดิพิมลมณีนัย⁵²

⁵²<http://th.wikipedia.org/wiki/พระพุทธรูปบุษยรัตนจักรพรรดิพิมลมณีนัย> สืบค้นเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2556.

ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เผนวชในปี พ.ศ. 2416 นั้น โปรดให้ผูกพัทธสีมาพระวิหารพระพุทธรัตนสถาน เป็นพระอุโบสถเพื่อทำสังฆกรรม หลังจากนั้นพระพุทธรัตนสถานก็เป็นสถานที่ทำพุทธบูชาของฝ่ายใน และเมื่อทรงสร้างพระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิตแล้ว โปรดให้อัญเชิญพระพุทธบุษยรัตนจักรพรรดิพิมลมณีมัย ไปประดิษฐาน ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน เมื่อพระองค์เสด็จสวรรคตแล้วจึงอัญเชิญพระพุทธบุษยรัตนจักรพรรดิพิมลมณีมัย กลับไปประดิษฐาน ณ พระพุทธรัตนสถานตามเดิม

ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้อัญเชิญพระพุทธบุษยรัตนจักรพรรดิพิมลมณีมัย กลับไปประดิษฐาน ณ หอพระ พระที่นั่งอัมพรสถานสืบมาจนทุกวันนี้

จากหลักฐานดังกล่าวข้างต้นจะเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างอุบลราชธานี – ล้านนา – ล้านช้าง และวัฒนธรรมดั้งเดิมที่สืบทอดมาจากเมืองเชียงรุ่ง สิบสองปันนา จากการเดินทางที่ด้วยกาลเวลายาวนานและระยะทางไกลสิ่งที่เป็นขวัญและกำลังใจของชาวเมืองคงไม่มีสิ่งใดประเสริฐไปกว่าพระพุทธรูป ดังนั้นสิ่งที่กษัตริย์ที่พลัดถิ่นย่อมต้องนำพาสิ่งนั้นมาด้วยและพระพุทธรูปทั้งหลายดังกล่าวได้กลายเป็นมรดกสำคัญที่ชาวเมืองอุบลราชธานีได้รำลึกถึงถิ่นที่บรรพชนที่อาศัยอยู่ก่อนที่จะอพยพมาจนสถานที่ในปัจจุบัน นอกจากสิ่งนี้ผู้เขียนได้กล่าวมาแล้วยังมีข้อสันนิษฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่าง อุบลราชธานี – ล้านนา – ล้านช้าง นั่นคือการปลงศพของเจ้านายพื้นเมืองอุบลราชธานี หรืออาญาสี่ ซึ่งประกอบด้วย เจ้าเมือง อุปฮาด ราชวงศ์ และราชบุตร ถือเป็นราชสกุลมาแต่เมืองเชียงรุ่ง แสนหวิฟ้า เมื่อท่านเหล่านี้ถึงแก่อสัญกรรมแล้ว ให้เชิญศพขึ้น เมรุรูปนกหัสดีลิงค์⁵³ หรือนกสั๊กกะไคลิงค์ นั่นเอง

นกหัสดีลิงค์

พิธีเชิญศพด้วยนก⁵⁴ เป็นความเชื่อเก่าแก่ดั้งเดิมของคนบริเวณสุวรรณภูมิในอุษาคเนย์ ตั้งแต่ยุคก่อนรับศาสนาจากอินเดีย จนถึงหลังรับก็ปรับเข้ากัน ทุกวันนี้ยังเหลือร่องรอยอยู่ในบ้านเมืองบริเวณสองฝั่งโขง ตั้งแต่ล้านนา, ล้านช้าง, เวียงจันทน์, จำปาสัก จนถึงกัมพูชา ดังภาพประกอบ 10

ภาพประกอบ 10 รูปนกศักดิ์สิทธิ์เชิญพระบรมศพสมเด็จพระนโรดม สีหนุ ไปพระราชวัง⁵⁵

⁵³ บำเพ็ญ ณ อุบล ,ประเพณีการทำศพแบบนกหัสดีลิงค์, เอกสาร พิมพ์ดีด,2536,หน้า 45 – 60.

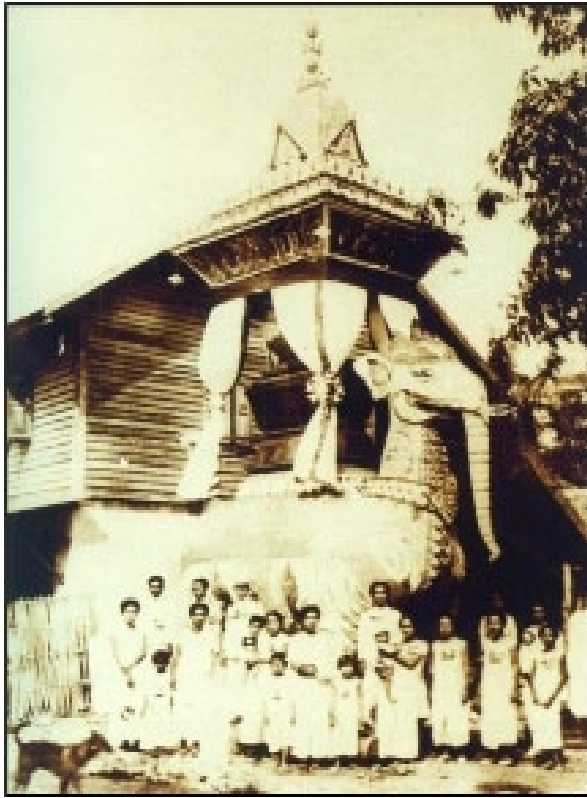
⁵⁴ หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน วันพฤหัสบดีที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555 หน้า 20

⁵⁵ เสว เชื้อสะอาด ,ไทลื้อ – ล้านนาถึงสิบสองปันนา , (พะเยา : สำนักศึกษาธิการอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา),2538,หน้า 45 – 49.

ปลงด้วยนก หมายถึง พิธีทำศพโดยวางไว้ให้นักคาบไปในที่อีกแห่งหนึ่ง มีพรรณนาในหนังสือไตรภูมิพระร่วง ว่าเมื่อคนในอุตรกฐทวีปตายไป ก็เอาศพวางไว้ที่แจ้งให้นักคาบไปไว้ที่อื่นโดยไม่ต้องมีการประกอบพิธีเผาหรือฝังแต่อย่างใด ส่วนประเพณีของการทำศพทางเชียงใหม่ของโบราณ ประเพณีทำศพอย่างนี้ทำนองจะให้ผู้ตายเป็นชาวอุตรกฐ ซึ่งมีนกหัสติลิงค์มานำเอาไปกระมัง รู้สึกว่าชอบกลอยู่ถ้าจะแปลคำนกหัสติลิงค์ก็แปลว่า นกที่มีหมายคือช้าง เห็นจะตรงกับหัสตินซึ่งแปลว่านกช้าง เป็นนกจำพวกเดียวกับนกร็อก (roc) ในนิทานเรื่องอาหรับราตรี⁵⁶ ซึ่งเขาทำเป็นรูปอย่างนกอินทรีแต่ใหญ่โตมาก นกร็อกนี้สามารถเหี่ยวเอาช้างไปได้ คราวละหลายตัว เคยเหี่ยวเอาก่อนหิมนำมาไปพุ่มทิ้งเรือสำเภาเกตราที่ชินบัดโดยสารไป เข้าใจว่า นกร็อก นกหัสติน หรือนกหัสติลิงค์ก็จะเป็นตัวเดียวกัน เดิมตั้งใจว่าเป็นนกใหญ่ ซึ่งสามารถกินช้างได้ทำให้อย่างรูปนกนี้ คือทำตัวเป็นนก หัวเป็นราชสีห์มีวงมิงงานั้น คือตั้งใจจะทำให้ตัวเป็นนก หัวเป็นคชสีห์ เพื่อให้มีลักษณะเป็นช้างสมชื่อ หัสติลิงค์ ชื่อนกที่มีรูปร่างเหมือนช้าง เป็นนกขนาดใหญ่ มีกล่าวไว้ธรรมบทภาค 2 ว่า พระเจ้าปรัณตปะ เจ้าเมืองนครโกสัมพี ในประเทศอินเดีย พระองค์อยู่บนปราสาทชั้นสูงสุดกับพระเหลสี พระมเหสีมีครรภ์จวนจะประสูติ ขณะบรรทมห่มผ้าสีแดง นกหัสติลิงค์บินมาพบเข้าสำคัญว่าเป็นก้อนเนื้อ จึงบินมาโฉบเอาพระมเหสีไปวางบนคาบของต้นไม้ใหญ่ในป่าหิมพานต์ ตกเวลาจวนจะรุ่ง เกิดลมพายุพัดฝนตกกระหน่ำลงมา พระนางประสูติพระโอรสบนต้นไม้ใหญ่นั้น จึงขนานนามพระโอรสว่า อุเทน เพราะเมื่อประสูติแล้วก็สว่างพอดี คำว่า อุเทนหรืออุทัย คือเวลาจวนสว่าง เมื่อพระอุเทนซึ่งเป็นพระโอรสได้เสวยราชในเมืองโกสัมพีสืบต่อจากพระบิดาแล้ว ได้นำพระมารดามาอยู่ในนครโกสัมพี เมื่อพระมารดาสวรรคต ได้จัดการพระบรมศพโดยเอานกหัสติลิงค์ตัวนั้นมารองพระบรมศพ เผาทั้งนกและนางพร้อมกัน ธรรมเนียมเจ้าเมืองในภาคอีสานโดยเฉพาะจังหวัดอุบลราชธานี เมื่อถึงแก่กรรมมักจะจัดงานศพ ทำเมรุเป็นรูปนกหัสติลิงค์ คล้ายกับพระเจ้าอุเทนทำแก่พระมารดาในกรุงโกสัมพี ซึ่งสอดคล้องกับ กาญจนา ชินนา⁵⁷ ได้ศึกษาพบว่าพิธีกรรมการปลงศพแบบนกหัสติลิงค์มีส่วนในการสร้างสำนึกทางประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ให้แก่กลุ่มที่สืบเชื้อสายชนชั้นเจ้านายเมืองอุบลราชธานี ในแง่ของการผลิตซ้ำอุดมการณ์ความเชื่อที่ว่าพวกตนต่างสืบเชื้อสายมาจากเมืองเชียงรุ่ง (ในสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีนปัจจุบัน) และเป็นกลุ่มเดียวกันกับอดีตชนชั้นผู้ปกครองเมืองหลวงพระบางใน สาธารณรัฐประชาชนลาว

⁵⁶ สุรัสวดี อ่องสกุล , ประวัติศาสตร์ล้านนา, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง), 2539, หน้า 56 - 63.

⁵⁷ กาญจนา ชินนา, บทความวิจัย เรื่อง นกหัสติลิงค์ สำนึกทางประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ การเมืองวัฒนธรรม. <http://human.pn.psu.ac.th/ojs/index.php/eJHUSO/article/view/18>สืบค้นเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2556.

ภาพประกอบ 11 ภาพขาว นกสั๊กกะไดลิงค์ตั้งศพเจ้านายเมืองอุบลราชธานี พ.ศ.2466 นกสั๊กกะไดลิงค์ตั้งศพ พระอุบลกิจประชากร (ท้าวบุญเพ็ง บุตรโบล)⁵⁸ ภาพบน นกสั๊กกะไดลิงค์ตั้งศพกรมการเมืองชั้นผู้ใหญ่เมืองอุบลราชธานี ณ วัดสุทัศน์ พ.ศ. 2473⁵⁹ นอกจากนั้นตำนานที่บ่งบอกถึงความเป็นมาของการปลงศพซึ่ง คุณพ่อบำเพ็ญ ณ อุบล⁶⁰ ได้กล่าวไว้ว่าสมัยโบราณหลายพันปีมาแล้ว ในนครตักกะศิลาเชิงรุ่งแสนหวีฟ้ามหานคร พระมหากษัตริย์แห่งนครนั้นถึงแก่สวรรคต ตามธรรมเนียมต้องอัญเชิญพระศพออกไปเผาปนกิจที่ทุ่งหลวง ในครั้งนั้นพระมหาเทวีให้จัดการพระศพตามโบราณประเพณี ได้แห่พระศพออกจากพระราชวังไปยังทุ่งหลวงเพื่อถวายพระเพลิง

ขณะนั้นมีนกสั๊กกะไดลิงค์ หรือนกหัสติลิงค์ซึ่งกินเนื้อสัตว์เป็นอาหารบินมาจากป่าหิมพานต์ นกได้เห็นพระศพคิดว่า เป็นอาหารของเขา จึงบินโฉบลงมาเอาพระศพจะไปกิน เมื่อพระมหาเทวีเห็นเช่นนั้นก็ประกาศให้คนดีต่อสู้กับนกสั๊กกะไดลิงค์เพื่อเอาพระศพคืนมา คนทั้งหลายก็อาสาต่อสู้กับนกสั๊กกะไดลิงค์ไม่ได้ ถูกนกสั๊กกะไดลิงค์จับกิน

⁵⁸ ภาพจาก สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 13 มุลนิธสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2542

⁵⁹ แต่เดิมในเมืองอุบลราชธานีนี้มีตำนานการสร้างเมรุขนกหัสติลิงค์อยู่เป็นของประจำเมือง พร้อมทั้งพงศาวดารเมือง ต่อมาทางราชการมาขอ ยืมไปเพื่อตรวจสอบ ทั้งตำนานเมือง ตำนานนกหัสติลิงค์ โดยอ้างว่าจะไปเรียบเรียงใหม่ ภายหลังผู้มาขอยืมที่เป็นเจ้าหน้าที่บ้านเมืองชั้นสูงได้ เดินทางไปปักปันดินแดนระหว่างไทยกับฝรั่งเศสในคราวไทยเสียดินแดนฝั่งซ้ายให้แก่ฝรั่งเศส แล้วป่วยไข้มาลาเรียเสียชีวิต ตำนานนี้กล่าววาทักทาย สาบสูญไป ต่อมาจึงมีแต่เพียงคำบอกเล่าของผู้ได้ปฏิบัติมาและผู้สืบทอดเชื้อสายเล่าให้ลูกหลานฟังเท่านั้น ราชประเพณีของเมือง จึงเลือนรางไป ดังที่เป็นอยู่ในทุกวันนี้.http://guideubon.com/news/view.php?t=34&s_id=55&d_id=55สืบค้นเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2556.

⁶⁰ บำเพ็ญ ณ อุบล “พิธีกรรมผ่านนกหัสติลิงค์ งานศพเจ้านายเมืองอุบล” ,เมืองโบราณ ปีที่ 15 ฉบับที่ 3 (ก.ค. – ก.ย.).2533.หน้า 123.

หมด ในครั้งนี้ ธิดาแห่งพญาตักกะศิลาจึงเข้ารับอาสาสู่นกหัสดีลิงค์นั้น นางมีนามว่า **สิตา**⁶¹ นางได้ใช้ศรอาบยาพิษยิงนกหัสดีลิงค์ นกหัสดีลิงค์ถึงแก่ความตายตกลงมาพร้อมพระศพแห่งกษัตริย์องค์นั้น พระมหาเทวีจึงโปรดสั่งให้ช่างทำเมรุคือหอแก้วบนหลังนกหัสดีลิงค์แล้วเชิญพระศพขึ้นประดิษฐานบนหลังนกหัสดีลิงค์ แล้วถวายพระเพลิงไปพร้อมกัน ตำนานมีกล่าวไว้ดังนี้

ต่อจากนั้นมาเจ้านายในพระราชวงศ์นั้นแห่งเมืองตักกะศิลาเชี่ยวชาญเล่นหีฟ้าได้ถือเอาประเพณี ทำเมรุนกหัสดีลิงค์ หรือนกสั๊กกะไคลิงค์นั้นขึ้น เพื่อประกอบพิธีถวายพระเพลิง ถวายแก่เจ้านายเชื้อพระวงศ์ที่ถึงแก่สัจธรรม ประเพณีนี้จึงถือกันมาตลอดสายกษัตริย์องค์นั้น สืบทอดกันมาจนถึงเจ้านายเมืองอุบลราชธานี และเชื้อสายของเมืองตักกะศิลาจึงรับสืบทอดมรดกพิธีนี้มาเป็นประจำเอง และต้องมีผู้ที่ฆ่านกหัสดีลิงค์ประจำเมืองอุบลราชธานีผู้สืบทอดกันมาดังนี้

ความเชื่อเรื่องนกหัสดีลิงค์ในภาคเหนือเริ่มขึ้นอย่างไรไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าพิธีกรรมปลงศพด้วยนกหัสดีลิงค์เริ่มขึ้นบนแผ่นดินล้านนาตั้งแต่ยุคใด และมีความเก่าแก่ไปถึงยุคทวารวดีหรือทวารวดีหรือไม่ ทราบแต่ว่าเริ่มมีแล้วในยุคล้านนาตอนปลายหนังสือ "พงศาวดารโยนก" กล่าวถึงการสร้างพิมานบุษบกบนหลังนกหัสดีลิงค์ในงานถวายพระเพลิงศพพระนางวิสุทธิเทวี กษัตริย์แห่งราชวงศ์มังรายผู้ครองเมืองเชียงใหม่องค์สุดท้าย ราวปี พ.ศ.2121 ซึ่งเป็นยุคที่ล้านนาตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าแล้ว ถือว่าเป็นหลักฐานที่เป็นรูปธรรมชิ้นแรกในล้านนา"จุลศักราช 940 ปีขาล สัมฤทธิศก เดือนอ้าย ขึ้น 12 ค่ำ...นางพระญาวิสุทธิเทวี...ตนนั่งเมืองนครพิงค์...ถึงสวรรคต พระญาแสนหลวงจึงแต่งการพระศพ...ทำเป็นวิมานบุษบกตั้งอยู่บนหลัง...นกหัสดีลิงค์ตัวใหญ่...แล้วฆูดลากไปด้วยแรงช้างคชสาร...ชาวบ้าน ชาวเมืองเดินตามไป...เจาะกำแพงเมืองออกไปทางทุ่งวัดโลกโมฬี...และทำการถวายพระเพลิง ณ ที่นั้น...เผาทั้งรูปปนกหัสฯและวิมานบุษบกนั้นด้วยด้วยเหตุที่พระนางวิสุทธิเทวีทรงอยู่ในฐานะพระชายาองค์หนึ่งของพระเจ้าบุเรงนองแห่งพม่า ทำให้นักวิชาการบางท่านเห็นว่าประเพณีนี้อาจถูกนำมาสถาปนาในล้านนาโดยพม่าเมื่อศึกษาให้ลึกซึ้งขึ้นไปอีกชั้นพบว่าพม่ารับวัฒนธรรมส่วนใหญ่มาจากชาวมอญอีกทีหนึ่งแต่ที่น่ายกย่องก็คือในปัจจุบันทั้งชาวมอญ (หงสาวดี) และชาวพม่าในเมืองสำคัญๆ กลับไม่ปรากฏว่ามีพิธีการทำศพด้วยนกหัสดีลิงค์ ยกเว้นแต่คำบอกเล่าของปราชญ์ชาวมอญบ้านเกราะเกร็ดนนทบุรี ที่บอกว่าคนเฒ่าคนแก่เคยเล่าถึงพิธีลากปราสาทศพนกหัสดีลิงค์เมื่อร้อยกว่าปีที่ผ่านมา แต่ปัจจุบันพิธีนี้ยกเลิกไปแล้วเมื่อเปรียบเทียบกับทางกรุงศรีอยุธยา เมื่อ 400 ปีก่อนได้พบคำว่า เมรุเผาศพขึ้น (เมรุแทนถึงเขาพระสุเมรุ) ในแผ่นดินพระเจ้าปราสาททอง ราว พ.ศ.2181 ว่ามีการสร้างวิมานขนาดใหญ่กลางนครเพื่อเป็นที่ถวายพระเพลิงศพกษัตริย์เป็นการเฉพาะ อันเป็นรูปแบบที่จำลองมาจากปราสาทหินนครวัดซึ่งทางกรุงศรีอยุธยามีความสัมพันธ์กับทางขอมมากกว่ามอญจึงไม่ปรากฏเรื่องราวของนกหัสดีลิงค์

ส่วนเพ็ญสุภา สุขคตะ ใจอินทร์ ให้ความเห็นว่า การปลงศพ หรือ พิธีส่งสการ เป็นพิธีประกาศคุณความดีของผู้มีบุญญาธิการที่ได้สั่งสมไว้ชั่วชีวิต⁶² ให้กลับคืนไปส่วยสุขบนหล้าสรวงโดยใช้นกหัสดีลิงค์ทำหน้าที่เป็นดั่ง "ภูตทูต" อัญเชิญดวงวิญญาณของผู้วายชนม์ไปสู่ปรโลกบนแผ่นดินล้านนา รู้จักสัตว์ในจินตนาการชนิดนี้

⁶¹ อ้างแล้ว หน้า 45 – 60.

⁶² เพ็ญสุภา สุขคตะ ใจอินทร์, "ปริศนาโบราณคดี", มติชนสุดสัปดาห์ ออนไลน์, (ฉบับวันศุกร์ที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 ปีที่ 31 ฉบับที่ 1593): หน้า 75.

มาตั้งแต่ยุค 1,400 ปีก่อนชื่อของนกหัสติลิงค์ปรากฏในตำนานการสร้างนครทวารวดีว่าเหล่าฤๅษีทั้งสาม (วสุเทพฤๅษี สุกทันตฤๅษี และอนุสสิสฤๅษี) ที่ช่วยกันวางรากฐานเมืองลำพูน ได้เรียก "นกหัสติลิงค์" ออกมาจาก ป่าหิมพานต์ ให้ทำหน้าที่บินไปคาบ "หอยสังข์" (สัญลักษณ์หนึ่งในสี่สวัสดิมงคลของพระนารายณ์ ประกอบด้วย ดอกบัว สังข์ จักร คทา แขน ดิน น้ำ ลม ไฟ) จากห้วงมหาสมุทร เพื่อนำมาใช้เป็นต้นแบบในการสร้างเมือง ลำพูนเหล่าฤๅษีใช้ไม้เท้าขีดเส้นเขตแดนเมืองตามขอบรูปร่างของหอยสังข์นั้น กลายเป็นแผ่นดินที่พูนขึ้น ตอนกลางคล้ายกระดองเต่า และมีน้ำล้อมรอบ อันเป็นที่มาของผังเมืองโบราณยุคทวารวดีที่มีอายุเกินพันปี มักมีรูปยารีแบบหอยสังข์ซึ่งเชื่อว่าเป็นผังเมืองที่จะทำให้ผู้อยู่อาศัยมีความสมบูรณ์พูนสุขเห็นได้ว่า "นกหัสติลิงค์" ทำหน้าที่เสมือนดังทูตสวรรค์ที่ได้นำ "หอยสังข์" จากท้องสมุทรมาสู่ผืนแผ่นดิน มีบทบาทในฐานะผู้กำหนดฐานรากหรือผู้วางผังเมืองให้แก่ทวารวดีนครแล้วนกหัสติลิงค์ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับพิธีสงเคราะห์ชาวล้านนาได้อย่างไร จากทูตที่เคยทำหน้าที่เชื่อมมหาสมุทรเข้ากับแผ่นดิน กลายมาเป็นทูตที่เชื่อมแผ่นดินเข้ากับแผ่นดินฟ้า ด้วยตั้งแต่เมื่อไหร่นิยามและความหมายแห่งนกหัสติลิงค์นกหัสติลิงค์ ปรากฏนามตามภาษาบาลีว่า "หัตถิลิงคสกุล" มาจากคำสามคำสมาสกัน สามารถแยกเป็น หัตถิ+ลิงค์+สกุล (หัตถิ หมายถึง ผู้มีมืออันโดดเด่น ขนาดใหญ่ ซึ่งก็คือ งวงของช้าง, ลิงค์ แปลว่า การแสดงเพศ และ สกุล แปลว่า นก) เช่นเดียวกับภาษาสันสกฤต หัสติน + ลิงคะ แปลว่า นกที่มีงวงอันโดดเด่น ภาษาไทยใช้ว่า นกหัสติลิงค์ ชาวล้านนานิยมเรียกชื่อย่อว่า "นกหัส" หรือไม่กี่ "นกนางวง"นกหัสติลิงค์ จากคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท ภาค 2 กล่าวว่าเป็นนกขนาดใหญ่อาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์ มีลักษณะผสมของสัตว์สี่ชนิดดังนี้ ลำตัวเป็นนก ใบหน้าเป็นสิงห์ จะงอยปากเป็นงวงช้างเขี้ยวหน้าเป็นงา มีหางเป็นหงส์ มีพละกำลังดังช้างเอราวัณ 3 - 5 เชือกรวมกันเรื่องราวของนกหัสติลิงค์พบในวรรณกรรมหลายเรื่อง เช่น นิทานอาหรับราตรี เรียกว่า "นกกินช้าง" โดยวาดภาพประกอบหนังสือเป็นนกยักษ์หน้าตาคล้ายนกอินทรีเขี้ยวเอราวัณไปกินหลายตัว จะเห็นได้ว่า "นกหัสติลิงค์" เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางทั้งในศาสนาพุทธและพราหมณ์จนถึงโลกอาหรับ โดยเฉพาะประเทศอินเดียยังมีเมืองโบราณหนึ่งชื่อ "หัสตินปุระ"⁶³ ทำรูปนกหัสติลิงค์ที่ขุมประตูทางเข้าเมือง ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นกรุงนิวเดลี

ภาพประกอบ 12 ช่อฟ้าที่แกะเป็นรูป นกหัสติลิงค์ ที่วัดป่าเชตมหาราษฎาน เมืองเชียงราย

⁶³http://botkwamdee.blogspot.com/2011/03/blog-post_17.htmlสืบค้นเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2556.

จะเห็นว่าพิธีส่งสารศพด้วยนกหัสติลิงค์ในล้านนามีธรรมเนียมสืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยพระนางเจ้าวิสุทธิเทวี เคียงคู่ขนานกับรัฐหลายรัฐในสายตระกูล "ล้านนา-ล้านช้าง" อาทิ รัฐฉาน และเชียงตุงในพม่า เมืองหลวงพระบาง เมืองจำปาสัก ในลาว ข้อสำคัญยังพบพิธีกรรมนี้ที่จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมีเจ้านายสืบเชื้อสายมาจากเมืองเชียงรุ่ง (เชียงรุ่ง) ในสิบสองปันนาเช่นเดียวกัน

โดยความเชื่อของชาวล้านนา – ล้านช้าง รัฐฉาน อุบลราชธานี และเชียงตุงในพม่า ตั้งแต่ครั้งอดีตกาลนิยมสร้างปราสาทนกหัสติลิงค์เพื่อบรรจุศพของกษัตริย์เจ้านาย รวมถึงพระมหาเถระชั้นผู้ใหญ่ ที่มรณภาพลงเพื่อให้พิธีศพมีความสง่างาม สมฐานะบารมี และเป็นการส่งดวงวิญญาณไปสู่ชาติสรวงสวรรค์ชั้นพรหมโลก เทวโลก แต่ในปัจจุบันปราสาทนกหัสติลิงค์นิยมใช้ในพิธีศพของพระเถระชั้นผู้ใหญ่เท่านั้น

ภาพประกอบ 13 เมรุนกหัสติลิงค์ พระเถระภาคเหนือ⁶⁴

ส่วนจังหวัดเชียงใหม่สืบเชื้อสายมาจากเมืองเชียงรุ่งเช่นเดียวกัน⁶⁵ แต่ไม่ได้มีเชื้อสายเจ้าผู้ครองนคร กระนั้นเมื่อพญาเม็งรายแห่งอาณาจักรเชียงแสนเข้ามาสร้างเมืองเชียงใหม่จนรุ่งเรืองเป็น อาณาจักรล้านนาที่ยิ่งใหญ่ยาวนาน ประเพณีเก่าแก่ของเมืองเชียงรุ่งและประเพณีของอาณาจักรล้านช้างผสมผสานกับศิลปะของพม่าและอยุธยาในยุคที่ล้านนาตกเป็นเมืองขึ้นของทั้งสองประเทศ ทำให้ศิลปวัฒนธรรมของเชียงใหม่วิจิตรงดงามลึกซึ้ง บรรพบุรุษของชาวเชียงใหม่กับเจ้านายเมืองอุบลมาจากเมืองเชียงรุ่งเช่นเดียวกันจะต่างกันตรงที่เชียงใหม่ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าและอยุธยามานานร่วมสองร้อยปี จนกระทั่งเจ้าสิริบุญสาร กษัตริย์ลาวยกทัพมาตีเมืองหนองบัวลุ่มภู พระวอพระตาจึงขอกำลังจากเชียงใหม่ซึ่งพม่าปกครองอยู่ให้มาช่วยเหลือ แต่พม่าตัดสินใจช่วยเหลือทางเจ้าสิริบุญสารแทน ทำให้พระตาตายในสนามรบครั้งนั้น ในสมัยต่อมาพิธีศพของเจ้าเมืองเชียงใหม่และเจ้านายเมืองอุบลคือ พิธีทำนกหัสติลิงค์จึงไม่ใช่ประเพณีของล้านนาอย่างที่เข้าใจกันเท่านั้น น่าจะมาแต่สมัยเชียงรุ่งแสนหวีฟ้าในอดีต

⁶⁴http://phichetchai.blogspot.com/2012/05/blog-post_31.html สืบค้นเมื่อวันที่ 22 มิถุนายน 2556.

⁶⁵http://www.lannaworld.com/cgi/lannaboard/reply_topic.php?id=65199 สืบค้นเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2556.

ความสัมพันธ์ในอดีตของน่านกับเจ้าเมืองอุบลราชธานีนั้น⁶⁶ เมื่อปลายรัชกาลที่ ๓ หม่อมมหาชัยผู้มีความซื่อสัตย์เป็นน้ำของเจ้าสกลวัน เจ้าเมืองเชียงรุ่งในสมัยต่อมาได้พาชาวไทลื้อที่เมืองพงย้ายมาอยู่ในเขตจังหวัดน่านจำนวนประมาณ ๑๐, ๐๐๐ คน จนต่อมาน่าจะมีสายสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับคนไทเชื้อสายไทลื้อที่อุบลราชธานี ทำให้มีชาวอุบลราชธานีอพยพไปตั้งถิ่นฐานในหลายหมู่บ้านที่ทอดผ้าลายน้ำไหล อันเป็นผ้าที่สืบทอดกันมาของคนไทลื้อในอดีตนั่นเอง

จะอย่างไรก็ตามไม่มีใครใดสามารถจำลองอดีตได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ฉะนั้นเหตุการณ์ที่เรียบเรียงขึ้นเป็นบทความทางวิชาการนี้ จึงเป็นเรื่องราวเพียงส่วนหนึ่งของพฤติกรรมมนุษย์ในอดีตเท่านั้น โดยผู้ศึกษาเห็นว่าเหตุการณ์นั้นมีความสำคัญต่อสังคม และควรเรียนรู้ ถือเป็นบทเรียนของอดีตที่มีผลถึงปัจจุบันและอนาคต การสืบค้นอดีต เพื่อเข้าใจสังคมปัจจุบันและเห็นแนวทางปฏิบัติในอนาคต คือ คุณค่าสำคัญของประวัติศาสตร์ การเดินทางของบรรพบุรุษชาวอุบลราชธานีที่มีระยะเวลาอันยาวไกล จะเป็นเรื่องราวที่แสดงถึงความสามารถของผู้คนในอดีตแล้ว นอกจากนี้ประวัติศาสตร์ยังช่วยให้ผู้สนใจศึกษามีความเข้าใจ ความรัก และความภูมิใจในเผ่าพันธุ์ของตน เข้าใจลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กันแม้ว่าอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ กัน และที่สำคัญผู้ศึกษาประวัติศาสตร์จะได้รับการฝึกฝนทักษะการคิดวิเคราะห์ การแยกแยะข้อเท็จจริงจากข้อมูลหลักฐานที่หลากหลาย ได้ฝึกฝนการอ่าน การเขียน การเล่าเรื่อง และการนำเสนออย่างมีเหตุผล อันเป็นกระบวนการสร้างภูมิปัญญาอย่างแท้จริง

ดังนั้นการศึกษาสืบสานสายสัมพันธ์ อุบลราชธานีศรีวนาลัย : เชียงรุ่งแสนหวีฟ้าในครั้งนี้ผู้เขียนได้พยายามสืบทอดรอยที่ผู้คนในอดีตสร้างเอาไว้ เป้าหมาย คือ การเข้าใจสังคมในอดีตให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด เพื่อนำมาเสริมสร้างความเข้าใจในสังคมปัจจุบันยังจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในมรดก วัฒนธรรมของท้องถิ่น ความรู้ ความคิดอ่านกว้างขวาง ท้นเหตุการณ์ ท้นสมัย ท้นคน และสามารถเข้าใจคุณค่าสิ่งต่างๆในสมัยของตนได้ รวมทั้งสามารถนำมาเป็นบทเรียนประยุกต์ใช้ในกระบวนการแก้ไขปัญหาและวิกฤตการณ์ต่างๆ ให้เป็นไปตามหลักจริยธรรม คุณธรรม ทั้งนี้เพื่อสันติสุขและพัฒนาการของสังคมมนุษย์ในปัจจุบันนั่นเอง

⁶⁶ กอบยุศ ยิ้มอ่อน , การศึกษาวิหารไทลื้อในวัฒนธรรมล้านนา (จังหวัดพะเยาและจังหวัดน่าน), สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร) , 2553, หน้า 29.

บรรณานุกรม

- กัญญา ลีลาภัย.รายงานการวิจัยประวัติการค้าข้าววัฒนธรรมชนชาติไทย.กรุงเทพมหานคร : บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).2541.
- คณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยเกี่ยวกับจีนในเอกสารจีน สำนักนายกรัฐมนตรี แปลและเรียบเรียง. บันทึกเรื่องสิบสองปันนา.กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, 2527.
- จารุวรรณ พรหมวัง. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมบางประการของชาว **ไทยลื้อ**. วิทยานิพนธ์ม.ม. (สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2536. อัดสำเนา.
- จิตราภรณ์ สุทธาวาส.ความเป็นมาของสิบสองปันนา.รวมบทความทางวิชาการ เรื่อง **ไทยลื้อ:เชิงคำ**.2529.
- เทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. **ลาวไถ่บ้าน**. กรุงเทพมหานคร :บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2538.
- ทวี สว่างปัญญางกูร.ตำนานพื้นเมืองสิบสองปันนา. เชียงใหม่ : มิตรนรา การพิมพ์.2529.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. **ไทยสิบสองปันนา เล่ม 1** . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม. 2547. **ไทยสิบสองปันนา เล่ม 2(ลื้อ คนไทย ในประเทศจีน)**.กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม.2548.
- บำเพ็ญ ณ อุบล .พิธีกรรมผ่านกหัตถ์ลึงค์ งานศพเจ้านายเมืองอุบล.เมืองโบราณ ปีที่ 15 ฉบับที่ 3 (ก.ค. – ก.ย.).2533.หน้า 123.
- ประเสริฐ ณ นคร .ที่มาของอักษรไทยลื้อกับไทล้านนา . ในเอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ เรื่อง วัฒนธรรมล้านนากับสิบสองปันนา : ความสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลง.2529.
- วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์.องค์ประกอบของศาสนสถานและลักษณะวิหารเมืองเชียงใหม่-เมืองหลวงพระบาง. การประชุมทางวิชาการ เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างล้านนา-ล้านช้าง 2553.อัดสำเนา.
- ยงยุทธ ไชยศิลป์. **ไทยลื้อเมืองน่าน**. เชียงใหม่: คณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.2540.
- ยรรยง จิระนคร และรัตนพร เศรษฐกุล.**ประวัติศาสตร์สิบสองปันนา**.กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม. 2544.
- รองศาสตราจารย์ดร. อนาโตนีเป็ตติเยร์ .โครงการเสวนาวัฒนธรรมไทย-ไท.สาขาภูมิภาคกลุ่มน้ำโขงและสาละวินศึกษา .บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.2554.เอกสารประกอบการบรรยาย.
- เผชิญ จินสิทธิ. **เยือนถิ่นไทยลื้อ สิบสองปันนา**.น่าน: โรงพิมพ์แดนไทย. 2536.
- เพ็ญสุภา สุขคตะ ใจอินทร์. คอลัมน์ **ปริศนาโบราณคดี** .มติชนสุดสัปดาห์ ออนไลน์ ฉบับวันศุกร์ที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 ปีที่ 31 ฉบับที่ 1593.
- สามารถ สิริเวชพันธ์ และ เลี่ยม อีรัทธานนท์. **สถาปัตยกรรมไทยลื้อในเขตจังหวัดน่าน**. เชียงใหม่: ฝ่ายวิจัยล้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2539.
- สุรัสวดี อ๋องสกุล. **ประวัติศาสตร์ล้านนา**. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.2539.

ไสว เชื้อสะอาด. **ไทลื้อ – ล้านนาถึงสิบสองปันนา**. พะเยา : สำนักศึกษาธิการอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา. 2538.

สามารถ สิริเวชพันธ์ และ เลี่ยม ธีรธานนท์. **สถาปัตยกรรมไทลื้อในเขตจังหวัดน่าน**. เชียงใหม่: ฝ่ายวิจัยล้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2530.

สุรัสวดี อ่องสกุล. **ประวัติศาสตร์ล้านนา**. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์ พรินตติ้งเอนด์พับลิชชิ่ง, 2539.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, บรรณาธิการ. **รวบรวมบทความทางวิชาการไทลื้อ: เชียงคำ. เชียงใหม่: ชมรมล้านนาคดี, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2549.**

อุดม รุ่งเรืองศรี , ผู้รวบรวม. **พจนานุกรมล้านนา – ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง**. กรุงเทพมหานคร :อมรินทร์พริ้นติ้ง, จัดทำเนื่องในวโรกาสที่แม่ฟ้าหลวงเจริญพระชนมายุครบ 90 พรรษา 21 ตุลาคม 2533.

วิทยานิพนธ์ :

กอบยุศ ยิ้มอ่อน. **การศึกษาวิหารไทลื้อในวัฒนธรรมล้านนา (จังหวัดพะเยาและจังหวัดน่าน)**. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร , 2553.

ชัยวุฒิ บุญอเนก. **วิหารไทลื้อเมืองน่าน : รูปแบบและคติความเชื่อ**. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร , 2548.

ชำนาญรอดเหตุภัย. **วรรณกรรมไทลื้อตำบลหย่วนอำเภอเชียงคำจังหวัดเชียงราย**. ปรินญาณิพนธ์การศึกษา มหาบัณฑิตสาขาภาษาไทยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2547

อภิรดีเตชศิริวรรณ. **พัฒนาการของอักษรและอักษรวิธีในเอกสารไทลื้อ**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาและวรรณกรรมล้านนามหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546.

อัมพร คงมัลย์. **การศึกษาวิหารล้านนาในสมัยการปกครองของเชื้อสายในตระกูลเจ้าเจ็ดตน พ.ศ. 2517-2442 ในจังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน**. วิทยานิพนธ์ ปรินญาณิศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร , 2540.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

http://guideubon.com/news/view.php?t=5&s_id=1&d_id=1

<http://th.wikipedia.org/wiki/เชียงใหม่>

<http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=calalily&month=03-2011&date=13&group=7&gblog=7>

th.wikipedia.org/wiki/เจ้าปางคำ

<http://kanchanapisek.or.th/kp8/ubn/ubn203.html>

th.wikipedia.org/wiki/จังหวัดหนองบัวลำภู
http://kanchanapisek.or.th/kp8/ubn/ubn203.html
http://th.wikipedia.org/wiki/
http://www.antiqueofsiam.com/Knowledgepage/Lanna_History.html
http://th.wikipedia.org/wiki/พญามังราย.
www.chiangmai-thailand.net/king/king.htm
http://uauktion2.uamulet.com/AuctionDetail.aspx?bid=43&qid=93731
http://www.paknum94.com/
http://guideubon.com/news/view.php?t=18&s_id=22&d_id=6
http://www.chiangmai-thailand.net/grand_palace/horkum.htm
http://www1.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/oldcity/ubonratchthani7.htm
https://www.facebook.com/pages/284625714974396
http://www.bloggang.com/viewblog.php?id=khurtai&date=23-09-2008&group=5&gblog=6
http://www.thaiblogonline.com/bhakhbinya.blog?PostID=19865
www.Ethnologue.com
http://board.postjung.com/651745.html
http://www.lib.ubu.ac.th/html/ub_info/introduction/history.html
http://www.itti-patihan.comB5.html
http://www.lib.ubu.ac.th/monkubon/5buddha.php
http://th.wikipedia.org/wiki/พระพุทธรูขยรัตนจักรพรรดิพิมลมณีมัย
http://human.pn.psu.ac.th/ojs/index.php/eJHUSO/article/view/18
http://botkwamdee.blogspot.com/2011/03/blog-post_17.html
http://phichetchai.blogspot.com/2012/05/blog-post_31.html
http://www.lannaworld.com/cgi/lannaboard/reply_topic.php?id=65199